

akademski list

broj 68 * godina XXII

PRESSING

www.pressing-magazine.com

Intervju:

Vladimir
Kecmanović

Film:

Gravitacija
Odumiranje
Trka života
Krugovi

Fenomeni:

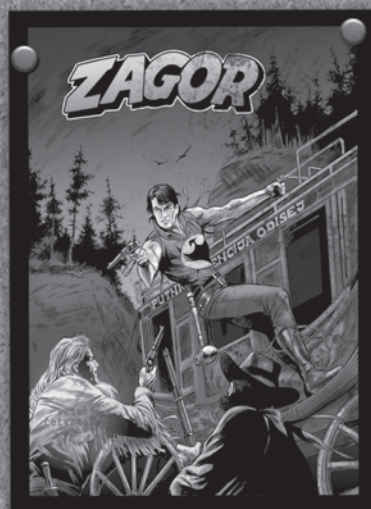
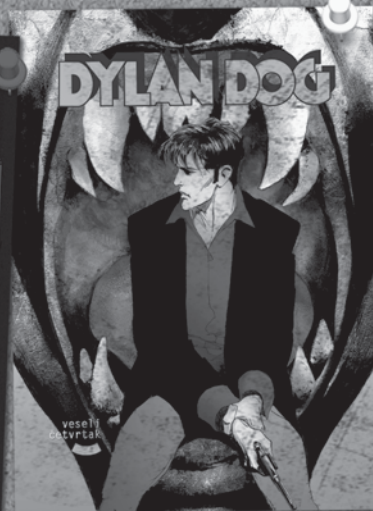
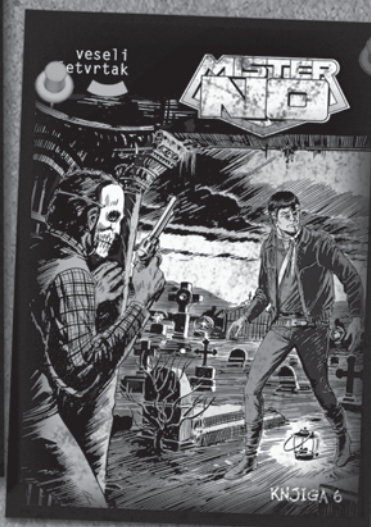
Koliko smo
informisani
Svi putevi (za)vode
u prestonicu
Greške ekonomske
politike

Muzika:

Brigand
Kings Of
Lion
The
National

VESELI ČETVRTAK PREDSTAVLJA:

veseli
četvrtak

Sva izdanja
Veselog četvrtka
možete naručiti
putem mejla:
klubicitalaca@veselicetvrtak.com
ili telefona:
011/2710-488

USKORO
U
PRODAJI

Uvodnik

Zato što svi putevi oduvek vode u Beograd.
Zato što su greške kreatora ekonomske politike velike.
Zato što je mala razlika između informacije i manipulacije.
Zato što Kecman sa Deksom piše roman o Andriću.
Zato što je Bili Holidej živela džez.
Zato što je mnogo gastarbajtera u srpskom stripu.
Zato što treba negovati male sive ćelije.
Zato što Krugove i Odumiranje vredi pogledati.
Zato što treba čuti anegdote o džezu.
Zato što je Oasis bend koji će živeti večno.
Zato što smo preživeli još jednu godinu.

Dejan N. Kostić, *glavni i odgovorni urednik*

GLAVNI UREDNICI:

Aneta Radivojević, 1991-1996, (br. 1-12, 18-25)
Aleksandar Blagojević, 1994-1995, (br. 13-17)
Dobrivoje Ljujić, 1997-1999, (br. 26-31)
Jugoslav Joković, 1999-2003, (br. 32-43)
Dejan Stojiljković, 2003-2009, (br. 44-59)
Dejan N. Kostić od 2009. (br. 60-)

Tehnički urednik: **R.Z. Paya** 1991-2001 (br. 1-36)

AKADEMSKI LIST
PRESSING

Izdavač:
**STUDENTSKI INFORMATIVNO –
IZDAVAČKI CENTAR NIŠ**

Glavni i odgovorni urednik:
Dejan N. Kostić

Tehnički urednik: **Dejan Stojiljković**

Dizajn broja: **Saša Mitrović**

Lektura: **Aleksandra Gojković**

Redakcija:
**Jugoslav Joković, Aleksandar
Blagojević, Dejan Dabić, Velibor
Petković, Ivana Božić Miljković,
Marko Stojanović, Ivana Antović,
Ivana I. Božić, Željko Obrenović,
Miloš Najdanović, Aleksandar Nikolić
Coa**

Saradnici u ovom broju:
**Dragana Stojiljković, Marko
Tanasković, Branislav Dejanović,
Đorđe Bajić, Zoran Janković,
Aleksandar Radovanović**

Adresa: **Šumatovačka bb, 18000 Niš**

Telefon: **018/523418**
Fax: **018/523120**
E-mail: **siic.nis@gmail.com**

Internet prezentacija:
www.pressing-magazine.com

Žiro račun: **355-1027350-59**

Godina XXII, broj 68

List izlazi tromesečno

Štampa: **Color Speed – Niš**

Tiraž: **1000 primeraka**

Štampanje ovog broja pomoglo je
**Ministarstvo prosvete i nauke
Republike Srbije**

Sadržaj

Društvo strane 6 - 14

Svi putevi (za)vode u glavni grad
Beogradski pobednik
naše majmunare
piše: **Velibor Petković**

Greške kreatora ekonomske politike Srbije
Umetnost učenja
na sopstvenim greškama
piše: **Ivana Božić Miljković**

Između informacije i manipulacije
Koliko smo, u stvari, informisani?
piše: **Ivana Božić**

Knjige strane 15-18

Intervju: Vladimir Kecmanović, pisac
Što je čovek veći, klišeji postaju smešniji
razgovarala: **Aleksandra Gojković**

Pavle Zelić – Peščana hronika
Buđenje zlih duhova srpske prošlosti
piše: **Marko Tanasković**

„Vampiriska akademija“ – Rišel Mid
piše: **Dragana Stojilković**

„Divirgentni“ – Veronika Rot
piše: **Dragana Stojilković**

Definitivna biografija Bili Holidej
Dama je živela džez!
piše: **Branislav Dejanović**

Strip strane 19-22

Džo Hil: Lokot i ključ
piše: **Željko Obrenović**

Castarbajteri srpskog stripa
piše: **Marko Stojanović**

Stripovanje (31)
Abcd avioni
piše: **Marko Stojanović**

Film i TV strane 23-27

Multimedijski superheroji (34)

Herkul Poaro

Trijumf malih sivih ćelija

piše: **Dejan Dabić**

Recenzije:

Gravitacija (Gravity)

piše: **Đorđe Bajić**

Trka života (Rush)

piše: **Zoran Janković**

Krugovi

piše: **Dejan Dabić**

Odumiranje

piše: **Zoran Janković**

Muzika strane 28-34

Vek džeza (14)

Reč „Džez“

prevela: **Mimica Petrović Radovanović**

Oasis – Definitivno možda veliki bend

Živeti večno

piše: **Aleksandar Nikolić Coa**

Rockumentarnica

Sound City

Nostalgija ili dobra reklama

piše: **Miloš Najdanović**

Recenzije:

Queens of the Stone Age

...Like Clockworks

Mračno, misteriozno, zastrašujuće...

piše: **Miloš Najdanović**

Kings Of Leon

Mechanical bull

piše: **Miloš Najdanović**

The National

Trouble will find me

piše: **Miloš Najdanović**

Brigand

Zaplešimo grešnici

piše: **Aleksandar Nikolić Coa**

Organic Toy

Unfit

piše: **Aleksandar Nikolić Coa**

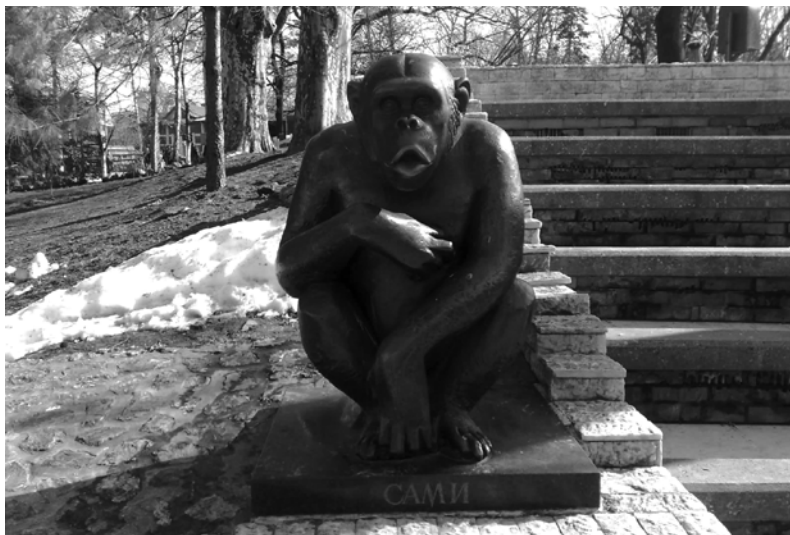
Svi putevi (za)vode u glavni grad

«Beogradski pobednik naše majmunare»

„Od kako je Sami uginuo, ja više nemam razloga da idem u Beograd!“ – hrabro izgovaram ono što većina nas misli. Nas iz Srbije, koja nije prestonica, nego provincija, unutrašnjost. Velika je glupost nazivati veći deo jedne zemlje tako, ali odomaćilo se: unutrašnjost. Jezički, glavni grad je onda „spoljašnjost“, nešto izvan džaka u kome živinari većina stanovnika. Beograd je neka vrsta blistavog izloga zapuštene radnje, u šta se ova zemlja brzo i lako pretvorila. A što se tiče termina „provincija“, on ne bi bio uvredljiv da se pod tim ne podrazumeva palanka. Kao i svaki provincijalac, drsko bih se protiv toga pobunio da nisam čitao „Filozofiju palanke“ Radomira Konstantinovića i tako se uverio u snagu palanačkog duha. On ne bira mesto, a čini mi se da je najjači upravo u srpskoj prestonici i njenim brojnim institucijama. Dok sam još među rafovima knjiga u našoj staroj biblioteci, dozvoljavam sebi da primetim da je istorija ove zemlje zapravo „Hronika palanačkog groblja“. Nije baš sve kao kod Isidore Sekulić, ali suština je ista. Osim što se, u međuvremenu, pravopis promenio, pa je pogrešno reći i napisati „mala kućica“, što je Isidori umelo da se omakne. Mada, ako mene pitate, trebalo bi to dozvoliti, jer živimo u sasvim maloj slobodici, te su i deminutivi deminutiva naša prirodna potreba.

Danilo Kiš je primetio „kako se ovde rano smrkava“ i stojeći tako sami u tami, shvatamo da među nama ima i mlađeg sveta koji se ne seća Samija. Zvuči im kao ime neke zvezde popularne kulture ili eventualno lidera pokreta nesvrstanosti, jer je Jugoslavija uvek bila zemlja trećeg sveta. A nije baš tako, nego je Sami naš brat od strica Darvina. On je najpoznatiji šimpanza Zoološkog vrta u Beogradu, u kome je živeo svoj prestonički život od 1979. do 1992. godine. Krajem osamdesetih, ponesen „novim talasom“ i zgađen palanačkim duhom koji je preplavio Beograd i sve druge glavne gradove jugoslovenskih Republika, jedan je od retkih koji se suprotstavio retrogradnim

idejama političkih kreatura. U znak protesta, dvaput je bežao iz ZOO vrta, a ostaci preživelog građanstva su ga pratili ulicama Beograda i pružali mu nesebičnu podršku. Na taj način su izražavali do tada neviđenu hrabrost, za koju ni sami nisu slutili da je poseduju. Kada bi se goniči opasno približili mestu okupljanja, Sami je bežao preko krovova, blagodareći svojoj veštini penjanja na drveće i nadmoćnoj inteligenciji. Posle dugotrajnog ubeđivanja, daleko dužeg nego što je zaraćenim jugoslovenskim liderima bilo potrebno da legnu na dejtonsku rudu, Sami bi ipak odlučivao da se preda. Razlog za to nije bio oportunitizam, već emocionalnost slavne šimpanze. Tek kada bi ugledao direktora Zoološkog vrta Vuka Bojovića, koji mu je obećavao da neće snositi nikakve posledice zbog bekstva iz životinjskog Centralnog zatvora, Sami bi se vraćao u svoje stanište. Proradio bi u njemu očinski nagon, jer imao je ćerku Zoricu, a deca su naše i majmunsko najveće blago i odgovorni smo za njihovu budućnost. Ako ste bili u Zoološkom vrtu posle 1996. godine, severno od Jagodine, a nedaleko od ušća Save u Dunav, sigurno ste ispred kaveza s majmunima videli jedan spomenik.

Sami je bio prvi koji je organizovao miting u Beogradu, a posle su počeli nevesto da ga kopiraju, koristeći njegovo revolucionarno iskustvo u druge svrhe...

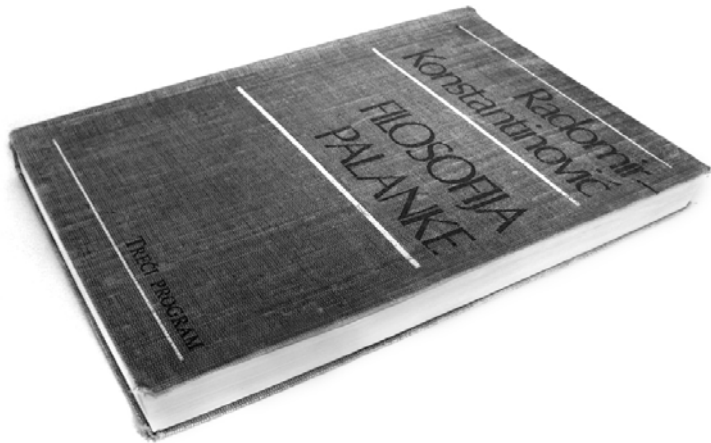
Taj delija je Sami, u karakterističnoj pozi šimpanze-mislioca, sa otvorenim ustima iz kojih provejava antipalanački duh i majmunska duhovitost. Koliko je on značajan za istoriju pobune na ovim našim prostorima, svedoči i to što mu je na sajtu „Beo Zoo vrta“ posvećena posebna stranica sa detaljnijim životopisom, uključujući i bekstva:

„Odrasle šimpanze, naročito mužjaci, izuzetno su opasne i agresivne životinje, nekoliko puta snažnije od čoveka. Time što se dvaput prošetao po gradu, a da nikoga nije napao niti ikakvu štetu pričinio, Sami je pokazao svoju veličinu.

Šimpanza Sami, majmun koji je veoma brzo postao ljubimac svih Beograđana, stigao je u Vrt 12. 01. 1988. godine.

Bio je to krupan mužjak tamnog lica i guste crne dlake. Pametan pogled je odavao zrelu,iskusnu životinju. Uplašen novom, nepoznatom sredinom, prvih dana je agresivnim ponašanjem neprestano davao do znanja da sa njim nema šale, a onda se privikao na novi smeštaj pa je postao mirniji i druželjubiviji.

Smeštaj nikako nije bio zavidan. Radilo se o malom, neuglednom kavezu, čije su rešetke morale biti ojačane da bi odolele snazi

odraslog šimpanze. Vrata su dodatno osiguravana debelim lancima na svakom uglu i jakim katancima.

Pokazalo se da preduzete bezbednosne mere nisu bile dovoljne. Sami je vrlo brzo, i to dva puta, uspeo da razvali rešetke, pobegne iz kaveza i prošetala samim centrom Beograda. Postao je poznat. Snimci njegovog hvatanja su obišli svet - njegova bekstva su preneti u etar širom zemljine kugle, britanski BBC je među prvima preneo javnosti vest o "mitingu" kojem je prisustvovalo oko deset hiljada ljudi.

Sami je bio prvi koji je organizovao miting u Beogradu, a posle su počeli nevesto da ga kopiraju, koristeći njegovo revolucionarno iskustvo u druge svrhe...

Prvi put je pobegao 21. 02. 1988. oko 20.00 časova, napravivši pravu pometnju kada je dorčolskim ulicama - Gospodar Jevremovom i Kralja Petra krenuo prema Domu JNA, praćen u stopu od policije i čuvara zoološkog vrta. Majmun je nonšalantno došao do bioskopa "Balkan". Da to nije samo "slatki majmun" prolaznici su shvatili kada se nakostrešio i raširenih ruku im potračao u susret. Nastala je panika, bežalo se glavom bez obzira, a žene su decu pribijale uz zidove zgrada, praveći prolaz šimpanzi. Tada se zaputio pravo u terazijski tunel, ali su policajci i vrtni radnici uspeali nekako da ga usmere ka Kalemegdanu. Uz pratnju desetak policijskih automobila i patrola, koje su mu krčile put sa ciljem da istovremeno zaštite građane i odbeglu životinju nepovređenu vrata u kavez, Sami je ulicom Vase Čarapića stigao do Studentskog trga. Neposredno za njim od kuće je došao i direktor Vuk Bojović (oko 21.00). On je uspeo da razgovorom odobrovolji Samija, da ga uhvati za ruku i uz reči: "Hajde Sami, idemo kući", uvede u svoj auto, lično dovede do Vrta i uvede u kavez. Bio je to čin za divljenje. Nigde u svetu nije zabeleženo da je neko odraslog šimpanzu, kojeg veoma kratko i površno poznaje, smeo da uvede u svoj auto i vozi po gradu. Svakome ko poznaje ponašanje, narav i snagu tih životinja, jasno je da se radilo o velikom riziku i ogromnoj hrabrosti.

23. 02. 1988. u 10.00 časova se odigralo Samijevo drugo bekstvo. Opet je razvalio rešetke svog kaveza i mirno došao do prostorije u kojoj su doručkovali radnici vrta (trpezarija je tada bila u produžetku stare majmunare). Otvorio je vrata i znatiželjno provirio unutra. Radnici su, ugledavši ga, počeli uz guranje i povike da iskaču kroz prozor, a Sami je, zbunjen ovakvom reakcijom, brzo izašao na vrata i opet se susreo sa tim istim radnicima, koji su ovaj put u još većoj panici počeli kroz isti prozor da uskaču nazad na trpezariju. Sami je tada preskočio ogradu vrta i krenuo ulicom uz navijanje i skandiranje radnika fabrike "Beko" i učenika Srednje mašinske škole "Petar Drapšin", koji su, videvši ga kroz prozor, počeli da napuštaju pogone i učionice. Nekoliko radnika iz vrta je sa velikim mrežama krenulo za njim, ne bi li mu tako preprečili put i usmerili ga nazad ka Vrtu. Prolazeći između kamiona i tramvaja koji su stajali na semaforu i iz kojih su ga putnici začuđeno posmatrali, iskoristio je priliku da se odupre šakama o kamion i tramvaj i malo ih zaljulja, tek toliko da pokaže koliko je jak. Taj momenat su iskoristili radnici vrta pa su stali sa mrežama i, kao, uhvatili ga u obruč, ali za sekund je Sami savladao i tu prepreku. Radnici su mu opet preprečili put mrežama i tako ga usmerili da uđe u dvorište u Ulici Cara Dušana br. 33, gde se popeo prvo na jednu višnju, a kasnije na krov garaže. Čim je vest o njegovom ponovnom bekstvu objavljena u elektronskim medijima, u Dušanovu se sjatilo oko četiri hiljade ljudi, ali broj je nastavio da se uvećava. Građani su nosili parole: "Sami, mi smo s tobom!", "Sami, ti si pravi!", "Sami, ne silazi!", "Ne daj se, Sami!"... Prozori, balkoni, terase, haustori, trotoari, kolovoz, drveće - sve je bilo načičkanano narodom. Bilo je glasnog navijanja u stilu "Čuvaj se, Sami!", "Ne damo te, Sami!"... Ulica je bila blokirana, zaustavili su se tramvaji i autobusi, sudarili automobili... Do tada nigde nije viđen toliki broj novinara, fotoreportera, snimatelja, izveštača... Radio-stanice su direktno, iz minuta u minut, prenosile događaje na Dorčolu. Posle dugotrajnog i bezuspešnog ubeđivanja, odlučeno je da

se Sami uspava i tako vrati u kavez. Pušku za uspavlivanje Beogradski zoološki vrt tada nije imao, čekalo se da je donesu iz osječkog vrta. Sami je uspavan oko 17.00 kada se temperatura već približavala nultom podeoku. Oporavljanje je trajalo nekoliko dana, uz antibiotike i tople čajeve.

Sami je uginuo, od iznenadne opasne bolesti, 11. 9. 1992. u jedan sat posle ponoći. Obdukcijom je ustanovljeno da je uzrok bio infarkt creva.

Sve novine su objavile tužnu vest. Nazivali su ga omiljenim beogradskim disidentom, čudljivim osobnjakom, velikim džentlmenom, dorčolskim beguncem, alfa predvodnikom, liderom, idolom dece...

Pokopali smo ga na travnjaku preko puta ulaza u novu kuću za majmune, a ubrzo je u blizini postavljen spomenik, bronzana statua koja će večito stajati u Vrtu i podsećati nas na divne trenutke druženja.

Pažljivom čitaocu nije promaklo da se ćerka Zorica i njena bezimena majka (nomen nescium) uopšte ne spominju. To je još jedan dokaz potčinjenosti žena, kako u ljudskom tako i u majmunskom rodu, ali to je posebna tema koja zaslužuje poseban tekst. O antropomorfizmu u tumačenju ponašanja majmuna da i ne govorimo, ali nam ne bi bilo pravo kada bi našu slavnu istoriju pisao i tumačio neko od Samijevih rođaka šimpanzi. Ipak, ovaj tekst je dragoceno podsećanje na jednog od junaka naših „starih dana“, pravog beogradskog pobednika od krvi, mesa i besa, a ne onog Meštrovićevog gologuzana sa Kalemegdana, opevanog u poskočici: „Što se tiče onog spreda, to će Zemun sad' da gleda!“ Naravno, dugujem objašnjenje ovolikog bavljenja jednim majmunom u tekstu koji ima zadatak da objasni složen odnos ljubavi i mržnje Niša i Beograda, uključujući celu Srbiju. Ako uopšte iko zna šta je to „Srbija u celini i celosti“, kako bi se izrazila još jedna prestonička legenda, ulični pesnik Žika Obretković, koji već odavno šparta nebeskim sokacima. A razjašnjenje je, što svi vole - jednostavno, čak iako uopšte nije tačno. Pokušaću, pa ako ne uspem, to me direktno kvalifikuje za najviše državne funkcije.

Početkom aprila 2013. godine bio sam deo reprezentacije niškog Studentskog kulturnog centra koja se predstavila u beogradskom SKC-u. Naše Akademsko pozorište zablitalo je predstavom „Zovem se Amanda“ o fejsbuk fenomenu „umreženog otuđivanja“ sa zabavnim i ponekad, smrtonosnim ishodima. Kritički su nastrojani i muzičari iz niške grupe „Decokvartelji“, koji su kao i glumci, nastupili u čuvenoj velikoj sali bivšeg Oficirskog doma. Mala sala predviđena je za manje događaje, te je u njoj predstavljena knjiga „Ekonomija Srbije – godine opasnog življenja“ dr Ivane Božić Miljković, a potom i književni rad

tamo nekog Velibora Petkovića. Svi smo sjajno dočekani i ispraćeni, a bilo je dobro i ono između. Ipak, naš polazak iz Niša otkrio mi je jedan neobičan fenomen: mi mrzimo da idemo u Beograd, bio povod dobar ili loš. Gundao je moj školski drug iz gimnazije Aleksandar Blagojević i još neki, a pridruživala mu se i autorka knjige ekonomskih eseja, objavljenih prethodno baš u „Pressingu“, za sada jedini dr u našoj redakciji. I tada, ja koji uopšte ne volim da putujem, nezavisno od destinacije, ispalih fazon sa početka ovog teksta o uzaludnosti puta u grad koji više nema Samija. Dok smeh još traje, otvaram knjigu Desmond Morisa „Goli majmun“, da ukážem na drugi razlog ovolikog majmunisanja u tekstu o „glavi Srbije – Beogradu“ i ostatku sveta. Uvodni deo ovog, sada već klasičnog dela zoologije, otkriva nam neke činjenice i zaboravljene istine:

„Na Zemlji žive 123 vrste majmuna i čovekolikih majmuna. Dlakom su obrasle 122 vrste. Izuzetak je goli majmun (podsećamo čitaoca da se majmuni dele u dve grupe: majmuni (monkeys) i čovekoliki (bezrepi) majmuni (apes). Naziv „goli majmun“ zadržaćemo u naslovu kao i u knjizi da bismo izbegli glomazni, inače tačni naziv („čovekoliki goli majmun“), koji sam sebe naziva „homo sapiens“. Ova neobična i u velikoj meri uspešna vrsta troši mnogo vremena u proučavanju svojih viših pobuda, ali i u brižljivom prelaženju preko osnovnih. Goli majmun se ponosi time što od svih primata ima najveći mozak, ali pokušava da sakrije činjenicu da ima i najveći penis, smatrajući da je zgodnije da ovu čast, lažno, prepusti moćnoj gorili. Čovek je previše razmnožen majmun, jak u svojoj rečitosti, precizan u istraživanju, pa je krajnje vreme da proučavamo osnove njegovog ponašanja.“

Tako je pisao Moris u knjizi objavljenoj davne, predrevolucionarne 1967. godine. A onda su se pobunili studenti u Parizu, Beogradu i drugim svetskim gradovima, da bi hipici sve pretvorili u filozofiju hedonizma i definitivno postideli gorilu zbog malog penisa i ptice zbog monogamije. Ratovi ipak nisu ni nestali ni prestali, što nas vraća na pravu prirodu čoveka. Ona objašnjava i večitu težnju, udruženu s čežnjom, da se živi u što glavnijem gradu, bio to Rim, Konstantinopolis ili neki od savremenih megalopolisa širom sveta.

U većem gradu veće su i prilike za zadovoljenje nagona, kako primarnih, tako i onih finijih, izvedenih i nadograđenih potreba. Srbija u tome nije nikakav izuzetak. Više je u Beogradu mogućnosti za posao, dakle – više je hrane. Ne oskudeva se ni u vodi, lično sam u Makišu gledao kako se savska voda filtrira u česmovaču, pošto se prethodno odstrane plastične flaše i drugo đubre, a

onda reka tretira hemikalijama. U prestonici ima više muškaraca i žena, te je i prilika za nalaženje partnera veća negoli u Crnoj Travi, Pustoj Reci i drugim malim mestima naše domovine. Jedino se u gradovima teže diše, jer je vazduh smrdljiv baš kao što su Tarabići predvideli. Ali, hrana i razmnožavanje su ipak važniji od mirisa.

Zaključak je pesimističan: ljudi su oduvek težili da budu glavni, a osećaju se važnijim ako su bliži tronu. Najbolje je ako su sami na njemu, ali trunotost im izaziva i ljubljenje gospodarskih skuta i blizina trpeze. I pokušaj da se svaki mali političar udene u prestonicu ne treba nikoga da čudi. Sve je to deo „filozofije palanke“, a „Palanka nije u svetu, ona je u duhu, svud moguća“ pisao je Radimir Konstantinović, rođen u malom gradu Subotici, koja je u neko doba imala više stanovnika od Beograda. Drugim rečima, države se rađaju i propadaju, a talasi istorije ponekad učine neki carski grad zabačenom vukojebinom. Takva je, recimo Justinijana Prima odnosno Caričin grad u mom jablaničkom zavičaju, ali takva je i Toplica prema Kosmetu.

Ali naša iskrena mržnja prema Beogradu takođe je nezdrava i pretila da nas okuje palanačkim okovima. U doba moje mladosti voleo sam da odlazim u glavni grad Srbije i Jugoslavije, ne samo zbog Zoološkog vrta. Obilazio sam knjižare, galerije, išao na utakmice OFK Beograda za koji i dan-danas navijam, u bioskope, pozorišta, na koncerte... uživajući što sam u svom gradu podjednako kao što je i Niš moj grad. Insistiranje na pripadnosti nekom mestu na osnovu toga šta nam piše u ličnoj karti jedna je od prvih odlika palanačkog duha. Opet se pomazem subotičkim genijem:

“Palančanin, međutim, verniji je palanci nego samom sebi, bar po osnovnom svom opredeljenju. On nije pojedinac na personalnom putu; on je sumum jednoga iskustva, jedan stav i jedan stil. Ono što on čuva, kad čuva palanku, to je taj stav i stil”.

Međutim, kad naši životi budu i bukvalno ugroženi nemaštinom i nezaposlenošću, onda se opravdani gnev pretvara u mržnju. Ona se pojačava već kad ugledamo televizijski toranj na Avali, a kulminira ulaskom u “neprijateljski Beograd” koji je sve prigrabio za sebe. Zbog toga su nam potrebni politički i ekonomski vizionari, na tom polju ravni Nikoli Tesli u elektrotehnici. Drugim rečima, ako se Srbija i dalje bude ovako neravnomerno razvijala, onda ona neće biti uređeno društvo moderne države, već najobičnija majmunara. Onda će naši životi biti donkihotski melanholični i smešni, a pobuna uzaludna poput Samijeve. Ipak, jedno se mora priznati: Sami je bio naturalizovani Beograđanin, ali palančanin ni jednog trenutka. Ako bih mogao da se išemu nadam, voleo bih da budem otvorenog duha, svetski čovek, na način na koji je on bio svetska šimpanza.

Drugim rečima, ako se Srbija i dalje bude ovako neravnomerno razvijala, onda ona neće biti uređeno društvo moderne države, već najobičnija majmunara. Onda će naši životi biti donkihotski melanholični i smešni, a pobuna uzaludna poput Samijeve.

Greške kreatora ekonomske politike Srbije

«Umetnost učenja na sopstvenim greškama»

Bezbrizne trenutke jednog avgustovskog nedeljnog popodneva koje sam, naravno, provodila van grada, prekinuo je zvuk mog telefona koji se svom snagom probijao kroz cvrkut ptica, dečju graju, i pljuštanje vode iz gumenog bazena. S obzirom na to da mi je broj sa displeja bio nepoznat, veliko iskušenje da kažem „Halo? Tko smeta?“ pobedilo je učtivo „Halo“. Sa druge strane signala bila je dinamična i užurbana novinarka jedne niške televizije. Nakon uobičajenog predstavljanja u trajanju od tri sekunde, prešla je na stvar: „Pitala sam se da li biste prihvatili poziv za gostovanje u mojoj emisiji... sutra u pola dva?“ „Na koju temu?“ – pitala sam tonom koji je prikrivao moju nespremnost da tako brzo pređem sa pasivnog u aktivni režim. „Greške ekonomske politike koje su činjene prethodnih godina, a koje su srpsku ekonomiju dovele...“ odgovorila je ona, a ja sam je prekinula: „Pa, ta tema je uvek aktuelna. A koliko traje emisija?“ „Dvadeset pet minuta uključujući i priloge“ – spremno je odgovorila. „Mislila sam da traje dva dana bez prestanka. Za dvadeset pet minuta nećemo ni načeti temu. Ali, ok, računajte na mene.“ I tako je i bilo. Site smo se ispričale efektivno 17 minuta, otvorile grdne teme, a ja sam ipak otišla zadovoljna jer započeto imam gde da nastavim.

Oskar Vajld je rekao: „Iskustvo je ime koje je čovek dao svojim greškama“. Ako ćemo po tome, mi smo nacija bogatog iskustva. Ne možemo vratiti vreme i ispraviti greške koje su kreatori ekonomske politike činili u prethodne dve decenije. Ali imamo svu moć ovoga sveta da se starih grešaka podsetimo, da iz njih učimo i da ih ne ponavljamo.

Pogrešno izvedena privatizacija

Čim je ideja o privatizaciji preduzeća 2001. godine uobličena istoimenim zakonom, naša vlada se svojski potrudila da posao obavi u što kraćem vremenskom roku. Činjenica da kratak rok ne ostavlja mnogo vremena za procenu efekata donetih odluka videla se vrlo brzo. Ne znam koju reč da upotrebim da opišem stepen neinteligencije kojim je privatizacija sprovedena u periodu od 2000. do 2005. godine. U privatizacionom zanosu prvo smo žrtvovali domaći finansijski sistem. Rasprodali smo skoro sve banke koje su bile u većinskom državnom vlasništvu i bez mnogo razmišljanja predali kormilo domaćih finansija strancima u ruke. Ubrzo se ta greška uvidela, ali kakav bi političar bio onaj koji stane pred narod pa kaže „Znate, malo sam se prešlo“? Umesto priznanja, o ovom potezu se nije govorilo ili se, ako bi neko postavio pitanje, isti branio nekim siromašnim argumentima, ali ubedljivim onima koji slabo razumeju ekonomiju. Danas strancima pripada gotovo 80% vlasništva nad srpskim bankarskim sistemom, a udeo u kome mi imamo pravo odlučivanja je zanemarljiv baš kao i razvojni po-

tencijali u odnosu na one koje smo imali pre privatizacije. Na stranu to što je ulazak u banku pre dve i tri decenije značio ulazak u instituciju gde stanuje ekonomija. Postojali su razni sektori fokusirani na obavljanje delatnosti na koje im je sam naziv sugerisao: sektor poslova sa stanovništvom, poslova sa privredom, sektor štednje, kreditiranja, deviznog poslovanja, sektor investicija, planiranja i razvoja i sl. Danas su (strane) banke smeštene u sto kvadrata, najčešće su svi u istoj prostoriji, u uglu čuču menadžer, a od pobrojanih sektora ostala je tek nekolicina najjednostavnijih, ali lepo raspoređenih na pet-šest radnih mesta po principu otvorenih šaltera. Finansijski sistem je podrška privredi, ali i ogledalo stanja u njoj. Drugim rečima, nekada smo imali jaka preduzeća koja su dobro poslovala kako u zemlji tako i u inostranstvu, pa je bilo potrebno da i banka kao njihova podrška bude jaka i razvijena – da garancijom podrži izvoz, da kreditom finansijski pomogne ukoliko je to potrebno, da podrži eventualne investicione projekte, da čuva novac na štednji, raspolaze njime i zarađuje za kamatu. Danas, izgleda da privredi banke nisu potrebne, osim za uplatu

pazara i, eventualno, poneki kredit – na šta se uostalom i svelo savremeno bankarstvo.

Propadanje finansijskog sistema i realnog sektora privrede kroz sistem privatizacije teklo je paralelno. Strani investitori su, vođeni visokom profitabilnošću naše industrije cementa, pivara i duvanske industrije, prvo pokazali interesovanje za takva preduzeća. Sa druge strane, i nama su ta preduzeća bila dragocena u smislu da su svojom proizvodnjom opsluživala veliki broj drugih domaćih privrednih subjekata i imala razgranatu mrežu poslovnih odnosa u čitavoj Srbiji. Odsustvo domaće racionalne ekonomske misli, odnosno nepromišljenost onih koji su bili izabrani i plaćeni da u ime nacije donose ekonomske odluke, dovela je do momentalnog prihvatanja ponude i zaključivanja „poslova decenije“. Tako je „Duvanska industrija Niš“ dobila novog vlasnika „Phillip Morris“, „Duvanska industrija Vranje“ – „British American Tobacco“, pivare smo prodali Nemcima i Belgijancima, cementaru Grcima, a smederevsku „Železaru“ SAD-u. O situaciji u ovim preduzećima danas ne treba raspravljati. Da se fokusiramo na Niš: „Duvanska industrija“ treba da uđe u sve udžbenike ekonomije kao primer neuspešne privatizacije i nepromišljenog poteza, uz podacima potkrepljeno objašnjenje da je ta fabrika nekada zapošljavala 2.500 radnika, a danas je apsolutni lider po broju tehnoloških viškova i smanjenju proizvodnih potencijala; da je njena izvozna aktivnost bila impresivna i da se taj obim, uz primenu svih mogućih mera i automatizacije procesa proizvodnje, danas ne može dostići, da obim proizvodnje, prihodi od prodaje i ostvarena dobit iz godine u godinu beleže opadajući trend. A privatizacija je učinjena da bi se postojeći poslovni efekti multiplikovali u pozitivnom smeru. Pa šta se onda desilo?

Javna preduzeća – balon od sapunice

Da je država Srbija najpoželjniji poslodavac na tržištu – to smo znali, ali da 700.000 ljudi deli to mišljenje i uživa blagodeti državne službe, to ni u snovima nismo mogli da pretpostavimo. Nekada je u bivšoj Jugoslaviji (šest republika i dve pokrajine) čitava administracija brojala 28.134 zaposlena, a danas

samo u Srbiji broj onih koji se profesionalno bave administrativnim poslovima iznosi oko 30.000. Pa gde se to desio kratak spoj u talasu informaciono-tehnoloških promena koje su imale za cilj da u opštine i lokalne samouprave uvedu automatizaciju poslovanja, pa sada, umesto da opada, broj zaposlenih beleži suprotan trend? Jasno je kao dan, i to odavno nije tabu tema, da su opštine i javna preduzeća u Srbiji rodonačelnici partijskog kadriranja i da se, bez obzira na svu stručnost i znanje koje neko poseduje, na tamošnji platni spisak upada samo uz debelu političku lijanu. Takođe, nije tabu tema ni isplata bonusa, ni periodično povećanje plata, ni čuvanje socijalnog mira i glasačke mašine na sve moguće zakonske i one druge načine. Evo, na primer, direktor EPS-a, preduzeća koje inače posluje sa gubitkom, doneo je odluku da sebi i zaposlenima isplati bonus u visini od 15 miliona evra. Zbog ove nepodnošljive lakoće trošenja nezarađenih para, prozvan je u javnosti gde je dao prilično neubedljivo objašnjenje da nije reč o bonusu, već o pozajmici. Svejedno, bonus, pozajmica, poklon, naknada... 15 miliona naših para odoše. A šta bi bilo da sa 15 miliona evra pomognemo neko veliko preduzeće da stane na svoje noge i

poveća konkurentnost svoje proizvodnje i izvoza? Ovim pitanjem počinje da se bavi i aktuelna vlada koja je, izgleda, uvidela da naša ekonomska sadašnjost, a i budućnost umnogome zavisi od odluka donetih u prošlosti. Pošto svi mi znamo gde su nas te odluke do sada dovele, a da donosioci tih odluka neće snositi skoro nikakvu odgovornost, možemo biti zadovoljni što je ova vlada u aktuelnom paketu reformi napravila milimetarski pomak u pogledu smanjenja zaposlenih i oporezivanja plata u javnom sektoru. Ostaje još samo da te svoje odluke dosledno sprovede, jer se do sada pokazalo da nije problem doneti odluku već je njeno dosledno sprovođenje često bilo kamen spoticanja koji je obezbeđivao poželjan, ali ne i održiv status quo.

Agencije i paradržavne institucije – da li cilj opravdava sredstva?

U Srbiji zvanično postoji, radi i plaća se iz budžeta preko 130 državnih agencija. Neki podaci novijeg datuma govore čak o cifri od 170 paradržavnih institucija. Koliko god da ih ima – toliki broj nije ekonomski opravdan. To zna svaka vlada i obično ih uredno pomene pri kreiranju svakog novog paketa ekonomskih mera. Međutim, ovo slovo na papiru obično ne ide u konkretnu realizaciju, odnosno njihov broj ostaje manje-više isti. Molim vas, koji je smisao i ekonomsko opravdanje za postojanje Agencije za zaštitu od jonizujućih zračenja? Ili, na primer, Agencije za pomorsku plovidbu? Kojim morem Srbija plovi? Da ne govorimo o Agenciji za rodnu ravnopravnost. Da li je zahvaljujući njenom postojanju emancipacija kod nas ušla na velika vrata? Ili na primer Agencija za socijalno stanovanje. Koja je njena uloga ili još bolje, koji su konkretni rezultati ostvareni zahvaljujući njenom postojanju? U Nemačkoj, koja trenutno važi za evropskog ekonomskog lidera, a tradicionalno važi za, u

svakom pogledu, disciplinovano naciju, postoji jedna jedina agencija u oblasti energetike – Agencija za energetiku i nuklearnu energiju. Kod nas oblast energetike pokrivaju: Agencija za energetiku, Agencija za energetske efikasnosti i Agencija za rudarstvo. I ona za zaštitu od jonizujućeg zračenja. Nema ja ništa protiv brojnog stanja tih agencija, ali mi, kao ekonomisti, nije jasno da nešto što ne stvara nikakvu dodatnu vrednost obilno finansiramo iz državne kase. U Uniji poslodavaca Srbije izračunali su da ovakve agencije državu godišnje koštaju oko 820 miliona evra. Šta bi bilo kada bi domaći privrednici, ili poljoprivrednici dobili finansijsku pomoć države u tom iznosu uz obavezu da se njihova poslovna aktivnost materijalizuje kroz osetno povećanje izvoznih prihoda? U svakom slučaju, bilo bi ekonomski opravdanije nego isplaćivati plate čelnim ljudima ovih agencija koje prosečno iznose oko 300.000 dinara mesečno!

Uludo potrošen novac

Zvanični i nezvanični podaci govore o činjenici da je od 2001. godine do danas, u Srbiju, po osnovu raznih privatizacija, investicija i donacija ušlo mnogo novca. Zvanična statistika vrednost priliva procenjuje na oko 40 milijardi evra (od čega 33 milijarde od priliva stranih direktnih investicija), a nezvanična kaže da je bilo oko 70 milijardi evra. U oba slučaja, lepi iznosi koje smo mogli da potrošimo na pametan način – ulažući u aktivnosti koje bi nam garantovale stabilniji makroekonomski ambijent i malo sigurniju ekonomsku budućnost od ove koju danas imamo. Umesto toga, novac je iskorišćen za finansiranje javne potrošnje, dok su projekti za razvoj privrede i infrastrukture ostali da čekaju bolja vremena. Finansiranje javne potrošnje sredstvima od investicija, donacija i privatizacije jeste posledica političkih odluka i kratkovidne ekonomske politike. Da su uzimani u obzir dugoročni efekti, sigurno bi neko došao na ideju da ta sredstva plasira u realni sektor privrede i da podrži mala i srednja izvozno orijentisana preduzeća od kojih bi čitava privreda na dugi rok imala koristi. Povećanjem izvoza, odnosno povećanjem prihoda po tom osnovu, lakše bi pokrivali obaveze koje imamo po osnovu uvoza. Ovde ne mislim na uvoz robe široke potrošnje, već uvoz neophodnih reprod materijala i opreme za modernizaciju proizvodnih kapaciteta. Dalje, novac ostvaren izvozom je zdrav izvor za pokriće obaveza koje su nam nametnute intenzivnom aktivnošću zaduživanja (vidi „Pressing“ broj 67). I ono što je sa aspekta građana najvažnije, povećanje izvoza bi, na duži rok, obezbedilo stabilnost

domaće valute, a to bi svakako pozitivno uticalo na životni standard. Međutim, pobrojani efekti koji bi nastali angažovanjem sredstava u privrednu aktivnost, videli bi se tek za nekoliko godina i političkog strpljenja za to, očigledno, nije bilo. Umesto toga, prednost je data instant rešenjima, odnosno novac je utrošen na kupovinu iluzije o rastućem životnom standardu. Pozamašan priliv sredstava potrošen je na plate i bonuse u javnim preduzećima i na penzije. Zatim, njima je finansiran opstanak preduzeća u restrukturiranju. Pootvarane su i grdne agencije i paradržavne institucije. Delom tih para smo lepili pokidane veze sa Hrvatima i Slovencima otvarajući njihove trgovinske lance u kojima će naši građani trošiti novac i uz to se obučavati za članstvo u potrošačkom društvu. Za kratko vreme potrošili smo skoro sve što smo prikupili u ime ekonomskog prosperiteta, a ništa konkretno nismo uradili. Tako se došlo do paradoksa da smo imali novac, ali ne i vajde od njega, odnosno, da danas nemamo nijednu kapitalnu investiciju koja bi mogla da okrene i uveća uloženi kapital i, nekada u budućnosti, nekim narednim generacijama posluži kao primer domaćinskog poslovanja njihovih predaka.

Subvencije – sinonim za rasipništvo

Jedan od načina neefikasnog trošenja budžetskih sredstava jeste i subvencioniranje neefikasnih i nerentabilnih javnih preduzeća. To ukazuje na činjenicu da još uvek nismo „sa obe noge“ u tržišnoj ekonomiji i da je država u srpskoj privredi još uvek značajno prisutna. Kako to sve država daje veštačko disanje velikim javnim preduzećima i preduzećima koja su nekada bila proizvodni i izvozni giganti, a danas se nalaze u restrukturiranju? Pre svega, daje direktne subvencije – da bi se radnicima isplatile plate koje nisu zaradili. Objektivno, oni su žrtve, ne direktno procesa tranzicije, već nečijih pogrešnih odluka verifikovanih i sprovedenih u opštem interesu i nisu krivi što ne proizvode dovoljno i što ta proizvodnja nije ni za nas, a kamoli za svet. Da su se radnici pitali bilo bi drugačije. Druga vrsta subvencija su indirektno koje podrazumevaju da nekadašnja državna preduzeća mogu računati da će država preuzeti njihove neizmirene obaveze prema drugim privrednim subjektima. Država je u ovom slučaju tutor koji će u njihovo ime i za njihov račun platiti neplaćene račune, porez, doprinose za penzijsko i invalidsko osiguranje, a pojavice se i u ulozi garanta u slučaju da menadžment preduzeća u restrukturiranju donese odluku da je vreme za zaduživanje. Da ilustrujemo brojkama: dug javnih preduzeća i preduzeća u restrukturiranju, po osnovu poreza i doprinosa 2012. godine je iznosio 120 miliona evra. Procenjuje se da ukupan dug svih preduzeća u restrukturiranju iznosi oko 5 milijardi evra. Država Srbija je 2012. godine, na ime subvencija izdvojila 87 milijardi dinara (odnosno 778 miliona evra), a za prvih osam meseci ove godine „svoga“ 48 milijardi dinara (odnosno 417 miliona evra). Za ovo neznatno smanjenje možda bi mogli zahvaliti Etihadu koji je sa svojih 49% učešća u kapitalu bitno smanjio turbulencije JAT-a, da nije država bila velikodušna te otpisala pozamašni dug ovog giganta. Ali naša budžetska stvarnost ostali su delovi Elektronske i Mašinske industrije, „Sartid“, „Petrohemija“, „Putevi Srbije“, Železnica... Šalu na stranu, niko u Evropi i svetu ne baca novac ovako kao mi. Smeje nam se i ovaj iz MMF-a što volontira na poziciji savetnika. Procene kažu da bi eventualno smanjenje subvencija donelo uštedu od 300 miliona evra na godišnjem nivou, odnosno 1% BDP-a, što ne zvuči loše. Razume se da je takvu odluku teško doneti kada se ima u vidu oko 10.500 prekobrojnih radnika, ali nešto se mora učiniti. Očuvanje zdravih delova preduzeća u restrukturiranju uz podršku strateških partnera mora biti imperativ, a ne unapred proglašena nemoguća misija. Činjenica je da je kapital skup i da je kriza, ali zar nemamo 28 ekonomskih diplomata koje iz budžeta plaćamo da promovišu

potencijale naše privrede? Pronalaženje strateških partnera domaćim preduzećima u restrukturiranju je u opisu njihovog posla, a ako nije, može biti ako im se tako naloži. Čin osposobljavanja ovih preduzeća da žive od sopstvenih prihoda, odnosno da tim prihodima pokrivaju rashode, uticao bi u kratkom roku na rasterećenje budžeta čiji deficit, by the way, danas iznosi 150,6 milijardi dinara. Ujedno, time bi i kreatori ekonomske politike dobili šansu da pokažu da li je moguća rentabilnija upotreba sredstava od ove koju smo poznavali do sada.

Subvencije za zapošljavanje – da li postoji drugi način?

Subvencije za zapošljavanje ili podrška investitorima kako to zamenik predsednika Komiteta za saradnju sa Emiratom popularno naziva su, po svemu sudeći, ključna stvar u privlačenju investitora. Slušam ga danas kako na nekom skupu čita tri uslova koja su potrebna za privlačenje stranih investitora. Prvi je, kaže, politička stabilnost; drugi, stabilan devizni kurs i treći, podrška investitorima u vidu subvencija za nova radna mesta. Kao profesor međunarodnih ekonomskih odnosa, u sklopu kojih se izučava i međunarodno kretanje kapitala, znam da investitori, za plasman svog kapitala, pred zemlju domaćina postavljaju mnogo više od tri uslova. To su: makroekonomska stabilnost, geografski položaj (koji može biti prednost), mreža bilateralnih i multilateralnih sporazuma (koja služi za procenu veličine potencijalnog tržišta), fleksibilna poreska politika, mogućnost repatrijacije profita, funkcionisanje pravne države, i dr. Subvencije (ili ako vam je draže podsticaji) nisu na spisku, i pored činjenice da je njih mnogo lakše obezbediti nego neke od pobrojanih uslova. To što plaćamo investitorima da otvaraju fabrike kod nas, proizvod je očaja tranzicije u kojoj se vrtimo kao hrčak u točku. Tačno je da to rade skoro sve zemlje iz okruženja, da je konkurencija u pogledu privlačenja stranog kapitala ogromna i da nama kapital treba. Privlačenjem stranog kapitala na ovaj način, mi statistički smanjujemo broj nezaposlenih. Međutim, ostaje pitanje da li čovek za čije je radno mesto iz budžeta izdvojeno od 5.000 do 7.000 evra može da živi od tih par desetina hiljada dinara mesečno? Da li su ti novci kojima smo kupili radna mesta, možda mogli biti utrošeni na podršku nekom većem domaćem investitoru ili „malim izvozniciima“? Prema raspoloživim podacima, od početka primene ove filozofije poslovanja, država je dodelila 42,8 miliona evra za projekte vredne 626,4 miliona evra i pomogla otvaranje

17.832 nova radna mesta. Pa zašto se onda u Srbiji ne živi bolje? Valjda je smisao akcija koje preduzima vlada, između ostalog, i veći životni standard građana. A mi, ne samo da nemamo bolji životni standard, već smo konstantno u minusu. Očigledno je da ekonomska politika vođena od 2000. godine naovamo, nije dala pozitivne rezultate (inače ne bi bilo ovog teksta) i da mnogo toga treba da se menja. U redu je dati materijalnu podršku nekom zvučnom investitoru tipa „Bosh“, ali sasvim je neopravdano novcem poreskih obveznika podsticati dolazak nekih od stranih preduzeća čija će izvozna aktivnost biti nedovoljna da nam popravi taj poljuljani rejting i dopuni izvozni tas na vagi spoljnotrgovinskog bilansa. S obzirom na to da od ove strategije nismo videli neke bombastične efekte, da pokušamo nešto drugo: na primer, da sredimo malo poslovni ambijent, da stavimo akcenat na obrazovanu (i još uvek jeftinu) radnu snagu, obnovljive izvore energije, da potenciramo da u čitavoj Evropi mi imamo najnižu stopu poreza na dobit, da istaknemo prednosti bescarinskog izvoza u EU, zemlje Jugoistočne Evrope, Rusiju, Kazahstan i Belorusiju i Tursku, da smanjimo administrativne procedure za pokretanje posla, a da sredstva iz budžeta ostavimo po strani. Put oslanjanja na sopstvene komparativne prednosti zna da bude prilično džombast, ali pokazalo se da nas ovaj uglačan i ravan vodi, što bi rekao Džoni, ravno do dna.

Devizni kurs – mnogo smo jaki!!!

Po definiciji devizni kurs je cena inostrane

valute izražena u domaćem novcu. On se formira pod uticajem tržišta, pre svega ponude i tražnje inostranih valuta na domaćem tržištu, ali i pod uticajem mera ekonomske politike. To znači da država aktivno deluje na odnose ponude i tražnje deviza, koristeći devizno tržište i devizni kurs kao instrumente ekonomske politike, preko kojih utiče na brojne oblasti ekonomskog života. Formiranje deviznog kursa preko deviznog tržišta odvija se pod budnim okom i uz aktivno učešće centralne banke. Ona snosi odgovornost za stabilnost i kretanje deviznog kursa od čega zavise kretanja u brojnim oblastima ekonomskog života, kao što su: izvoz i uvoz roba i usluga, stanje platnog bilansa, stabilnost cena na domaćem tržištu, zaposlenost, postojanje sive ekonomije i privredni rast. U Srbiji, politika deviznog kursa u velikoj meri zavisi od političke situacije. Svaki nagoveštaj političke ili ekonomske nestabilnosti izaziva fluktuacije na deviznom tržištu dovodeći do nagle devalvacije, nakon koje sledi postepeno jačanje. Ekonomski gledano, devizno tržište je „plitko“. To znači da i najmanji poremećaji na tom tržištu na strani ponude ili tražnje narušavaju stabilnost deviznog kursa. Takođe, stiče se utisak da su kretanje deviznog kursa i kretanje privrednih aktivnosti u Srbiji dva odvojena i nezavisna procesa. Na primer, potpuni je apsurd (jedan od mnogih) da je dinar u odnosu na evro, tokom 2011. godine, ojačao za oko 5%, a rast privrede iste godine je bio svega 1,6%. To govori o precenjenoj vrednosti dinara, odnosno situaciji kada devizni kurs ne prati rast produktivnosti i privredne aktiv-

nosti, već pokazuje značajnija odstupanja naviše. Posledica toga je da su proizvodi proizvedeni u Srbiji postali skupi (a time i cenovno nekonkurentni) i na domaćem i na inostranom tržištu. Takva situacija je uslovlila značajno smanjenje izvoza i pravi „bum“ uvoza robe široke potrošnje koja se, objektivno, mogla proizvoditi i kod nas, međutim zbog precenjenog kursa dinara bila bi skuplja od uvozne robe. Dakle, precenjen dinar vrši pritisak na rast cena, a direktne posledice ostavlja na građane i privredu koji su, zavedeni jakim dinarom, jedno vreme olako posezali za kreditima indeksiranim u evrima. Da zaključimo: dinar je precenjen. Ovakav kurs dinara se može braniti povećanjem deviznog priliva (u prvom redu izvoznih prihoda) i povećanjem stranih investicija. A za to je potrebna jaka privreda sastavljena od velikog broja domaćih i stranih privrednih subjekata koji proizvode, raspodeljuju, razmenjuju i troše i naravno, zarađuju – za sebe i državu. Da li kod nas tako nešto, nakon svih ovih grešaka, postoji?

Da zaključimo

Želja da ispoštujem prostor u Pressing-u koji mi je dat, uslovlila je da spisak grešaka iz naše ekonomske prošlosti svedom na neki neophodan minimum i osvrnem se samo na one veće. Pre neki dan je našem premijeru svečano uručen izveštaj Evropske komisije o napretku Srbije na putu ka EU i evo šta nam oni zameraju, a tiče se ekonomije i u prethodnom periodu načinjenih promašaja:

1. Prisustvo države u ekonomiji i dalje je veliko, a privatni sektor je slab i pravno nezaštićen;
2. Državna pomoć privredi ne ide na istraživanje i razvoj, već na subvencije i olakšice za poreze;
3. U 2012. godini, budžetska potrošnja otišla je van kontrole i dostigla najviši nivo u poređenju sa prethodnim godinama;
4. Samo jedna od tri osobe starije od 15 godina ima posao;
5. Javnim preduzećima se loše upravlja;
6. Delovanje tržišnih mehanizama je ozbiljno narušeno zakonskim nejasnoćama i korupcijom, a siva ekonomija je veliki izazov.

Greške su napravljene. Njihove efekte oseća Srbija, a vidi Evropa. Vreme je da nova vlada pokaže šta je naučila iz ovih grešaka i da dosadašnje iskustvo stavi u službu ekonomskog prosperiteta svojih građana. Promene zahtevaju vreme i strpljenje. I jedno i drugo je u Srbiji deficitarna roba. I zato treba početi odmah, bez odlaganja i ideja da za promene postoji bolji trenutak od ovoga u kome se upravo nalazimo.

Koliko smo, u stvari, informisani?

Moderne tehnologije i ubrzani razvoj multimedijske sfere stvorili su nepregledni okean informacija kojima nas obasipaju sa svih strana, stvarajući u našim glavama osećaj da u svakom trenutku znamo sve. Ali, da li je zaista tako?

Tekovine modernog društva, vrtoglavi razvoj tehnike i tehnologije, kao i jačanje pozicija online sveta nauštrb onog u kome, u poslednje vreme, sve manje obitavamo, rezultirale su pojavom da svako može biti kreator nekog sadržaja, odnosno da može objavljivati različite informacije sa manje ili više cenzure. Informacije se smenjuju iz minuta u minut, kao na pokretnoj traci, a mi od svega uspemo da upijemo tek mrvicu. No, gomila tih „mrvica“ kasnije utiče na naše stavove o nekoj pojavi ili temi.

Univerzalne neznalice

Često se zaboravlja da o ogromnom broju pojava i situacija prema kojima zauzimamo stav, nemamo dovoljno podataka tako da je najčešće taj stav objektivno neopravdan jer parcijalni podaci, koji su sami za sebe tačni, mogu da dovedu do formiranja stava koji nije u skladu sa činjenicama. U formiranju naših stavova važnu ulogu imaju činjenice i saznanja. Njihov uticaj ograničavaju različiti faktori poput: ograničenosti naših znanja, delo-

vanja autoriteta i ličnih interesa i motiva. U mnogim svojim mišljenjima i stavovima, ljudi se oslanjaju na autoritete, pre svega na one naučne. Razlog oslanjanja na autoritete leži u činjenici da je nemoguće da o svim pojavama našeg složenog života imamo mišljenja i stavove čiju smo

opravdanost sami utvrdili ili proverili. No, često se kao autoriteti preuzimaju osobe koje to zapravo nisu, ili nisu autoriteti u toj određenoj oblasti.

U modernim demokratskim društvima (čemu pretenduje i naša zemlja), jedini cilj medija je da zadovolje radoznalost i zahteve svojih korisnika, čitalaca, slušalaca ili gledalaca. Zato mediji šire vesti, podstiču protok ideja, omogućavaju upoznavanje sa najvećim brojem različitih dela ljudskog uma. Poneti tržišnom logikom, mediji su počeli da ruše ono što su gradili gotovo jedan vek jer previše informacija ubija informaciju.

Otkako je javno mnjenje postalo podložno ispitivanjima, ono se sve više udaljava od onoga što bi trebalo da bude. Fransis Bal je dobro primetio u „Moći medija“ da je tržište u medije uvelo vladavinu mnoštva mišljenja čija je logična posledica relativizam u kojem sve postaje vredno, što znači da, naposljetku, više ništa ne vredi. Svako ima svoju istinu, svoj ukus, svako svoju nagodbu s Bogom ili sopstvenom savešću.

Informisani ili izmanipulisani?

Jedan od najuticajnijih svetskih intelektualaca, američki lingvista Noam Čomski izdvojio je kroz svoj rad glavne metode /strategije manipulacije putem medija: preusmeravanje pažnje, stvaranje problema, postupnost promena, odlaganje, upotreba „dečjeg“ jezika, buđenje emocija, neznanje, veličanje gluposti, stvaranje osećaja krivice i zloupotreba znanja. Preusmeravanje se vrši tako što se pažnja javnosti preusmerava sa važnih problema na nevažne. Pod poplavom nebitnih informacija ljudi ne razmišljaju i ne stiču osnovna saznanja u razumevanju sveta.

Metod stvaranja problema naziva se još i „problem-reagovanje-rešenje“. Potrebno je stvoriti problem kako bi deo javnosti reagovao na njega (npr. izazvati i pre-

nositi nasilje sa namerom da javnost lakše prihvati ograničavanje slobode, ekonomsku krizu ili da bi se opravdalo rušenje socijalne države).

Kod primene strategije postupnih promena (koja se zasniva na principu „kuwane žabe“), da bi javnost pristala na neku neprihvatljivu meru, ona se uvodi postepeno, „na kašičicu“, mesecima i godinama. Promene, koje bi mogle da izazovu otpor, ako bi bile izvedene naglo i u kratkom vremenskom roku, biće sprovedene politikom malih koraka. Svet se tako vremenom menja, a da to ne budi svest o promenama.

Još jedan način za pripremanje javnosti na nepopularne promene je da se one najavljuju mnogo ranije, unapred. Ljudi tako ne oseće odjednom svu težinu promena, jer se prethodno privikavaju na same ideje o promeni. Sem toga i „zajednička nada u bolju budućnost“ olakšava njihovo prihvatanje.

Kada se odraslima obraćate kao kad se govori deci, postižu se dva korisna učinka: javnost potiskuje svoju kritičku svest i poruka ima snažnije dejstvo na ljude. Taj sugestivni mehanizam ove metode u velikoj meri se koristi i prilikom reklamiranja.

Zloupotreba emocija je klasična tehnika, koja se koristi u izazivanju kratkog spoja

prilikom razumnog prosuđivanja. Kritičku svest zamenjuju emotivni impulsi (bes, strah, itd.). Upotreba emotivnog registra omogućava pristup nesvesnom, pa je kasnije moguće na tom nivou sprovesti ideje, želje, brige, bojazni ili prinudu, ili isprovocirati određena ponašanja.

Siromašnijim slojevima treba onemogućiti pristup mehanizmima razumevanja manipulacije njihovim pristankom. Kvalitet obrazovanja nižih društvenih slojeva treba da bude što slabiji ili ispod proseka, da bi ponor između obrazovanja viših i nižih slojeva ostao nepremostiv.

Posebno je interesantan metod veličanja gluposti. Ovim metodom javnost se podstiče u prihvatanju prosečnosti. Potrebno je ubediti ljude da je (in, u modi), poželjno biti glup, vulgaran i neuk. Istovremeno treba izazivati otpor prema kulturi i nauci.

Kod metoda stvaranja osećaja krivice, treba ubediti svakog pojedinca da je samo i isključivo on odgovoran za sopstvenu nesreću, zbog osudnog znanja, ograničenih sposobnosti, ili nedovoljnog truda. Tako nesiguran i potcenjen pojedinac, opterećen osećajem krivice, odustaje od traženja pravih uzroka svog položaja i pobune protiv ekonomskog sistema.

Brz razvoj nauke u poslednjih 50 godina stvara rastuću provaliju između znanja

javnosti i onih koji znanje poseduju i koriste, vladajuće elite. „Sistem“, zaslugom biologije, neurobiologije i praktične psihologije, ima pristup naprednom znanju o čoveku i na fizičkom i na psihikom planu.

Gde je izlaz iz Matriksa?

Ono što je započela televizija tokom sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog veka, internet je nastavio i, na neki način, unapredio. Krajem sedamdesetih godina, brojna istraživanja o uticaju sredstava masovnih komunikacija ukazivala su na intenzitet snage i stepen socijalizacije kod pojedinaca. Zapaženo je da se zbog gledanja televizije smanjuje vreme za socijalne kontakte, kao i za druge aktivnosti kao što su čitanje, šetanje, bavljenje sportom...

Gubeći svoj identitet, čovek se sve češće pita ko je on uopšte i sve više oseća potrebu da opet nađe sebe. Ono što nam zaista nedostaje jeste informisanost o našim stvarnim potrebama, pravima i njihovoj realizaciji. Svest o tome gubi se u moru nebitnih informacija kojima smo svakodnevno bombardovani tako da smo zaboravili jedno od fundamentalnih ljudskih prava – pravo na izbor.

Razgovarala: Aleksandra Gojković

Intervju: Vladimir Kecmanović, pisac

Što je čovek veći, kliše i postaju smešniji

Vladimir Kecmanović spada u one pisce čije knjige uspevaju da ustalasaju javnost, a istu moć imaju i njegove britke novinske kolumne u kojima se bavi aktualnim društvenim fenomenima.

Rođen je 1972. u Sarajevu gde je završio srednju školu. Opštu književnost sa teorijom diplomirao je na Filološkom fakultetu u Beogradu. Godine 1990. njegova „Histerija“ dobila je Andrićevu nagradu na jugoslovenskom konkursu lista Oslobođenje za najbolju kratku priču. Objavio je romane Poslednja šansa, Sadržaj šupljine, Feliks (uži krug za NIN-ovu nagradu), Top je bio vreo (nagrada Meša Selimović) i Sibir, kao i zbirku pripovedaka Zidovi koji se ruše, čiji je izdavač Zavod za udžbenike.

U planu je da krajem ove godine bude objavljen roman o Andriću na kome zajedno rade Kecmanović i Dejan Stojiljković.

U kom su vremenskom rasponu nastale priče iz knjige Zidovi koji se ruše?

Ne mogu da kažem precizno ali, raspon sigurno nije manji od petnaestak godina. Znam da je najstarija Iz praha, posvećena Milošu Crnjanskom, a najnovija, Grada Surla, koju je, kao i Ko u sobi s ogledalima, prvi put objavljena u Zidovima koji se ruše.

Šta je netačno od uobičajenih klišea o Andriću, o kome pišete u jednoj od priča?

Pitanje je šta je uopšte tačno, a šta nije... Problem sa klišeima nije u tome što su netačni, nego što su banalni. Ne postoji čovek koji nije mnogo komplikovaniji od klišea u koje okolina pokušava da ga ugura. A što je čovek veći, kliše i postaju smešniji...

Koju ćete liniju slediti u najavljenom

romanu o Andrićevim berlinskim godinama?

Da ostanemo dosledni šablonima, hajde da kažemo kako će to biti linija psihološkog triler sa za triler neuobičajeno snažnim intertekstualnim i metapoetičkim potencijalom. Tako vole da govore kritičari. Poetičnije rečeno, biće to priča o inkarnaciji Karađoza, kog je Andrić sreo u Hitlerovom Berlinu. Igraćemo se pitanjem koliko je taj izmaštani lik uticao na transformaciju svog, takođe izmašanog dvojnika iz Proklete avlije, na kojoj je u vreme u koje je smeštena radnja našeg romana, krajem tridesetih godina prošlog veka, dakle, Andrić već uveliko radio. Po njegovom svedočenju, do tada je bila napisana prva verzija koja je imala šest stotina strana, da bi, dve decenije kasnije, Avlija

ugledala svetlo dana kao šest puta kraća knjiga... Niko sem Andrića, koji, nažalost, baš kao u priči Iz praha, više ne može da nam odgovori, ne zna kako su izgledale prethodne, duže verzije tog romana, pa tako ni kakav je mogao da bude Karađoz pre nego što se pisac u Berlinu, možda, sreo sa njegovim alteregom. To je optimalna situacija za literarnu igru...

Učestvovali ste u polemici o posledicama Principovog čina. Šta je razlog za akutuelnu reviziju istorije, čak i u domaćoj javnosti?

Istoriju Prvog svetskog rata su, kao i svaku istoriju, napisali pobednici. Pošto se deo pobednika iz Prvog i Drugog svetskog rata, u Hladnom ratu udružio sa delom poraženih, sada bi poraženi, kao deo nove pobedničke koalicije, hteli da postojeću istoriju prilagode svom ukusu. U domaćoj javnosti, opet, postoje ljudi koji bi da se uslihtaju novim svetskim gospodarima, čak i po cenu da se sami sebi pokenjaju na glavu. U osnovnim crtama – to bi bilo to.

Spadate u one koji otvoreno i hvale.

Posebno ističete poeziju Milena Marković koja uspeva da komunicira sa publikom...

Milena Marković je velika pesnikinja, moje pohvale joj nisu neophodne. Između ostalog i zato što publika prepoznaje njenu veličinu.

Kojim piscima se vraćate?

Klasicima antičke drame, Šekspiru, Crnjanskom, Andriću, Selimoviću, Dragoslavu Mihailoviću, Markesu...

Šta se dešava sa filmom koji je sniman po romanu Top je bio vreo?

To je pitanje za Tihomira Stanića i Zorana Šimšića, producenta tog filma...

Da li ste se nekad pokajali zbog oštrog tona u polemikama?

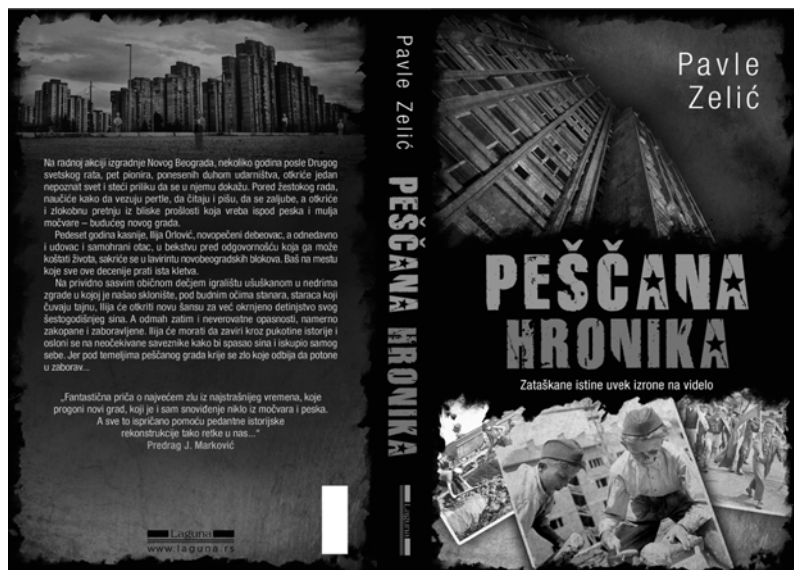
Kada čovek kaže da se ne kaje, ne govori baš najbolje o sopstvenoj inteligenciji. Dakle: bilo je slučajeva kada sam se pokajao. Ali, pre sam se kajao iz emotivnih, nego iz principijelnih razloga... Opet, ponekad se desi da se pokajem što sam, iz ljudskih razloga, nekome nešto prečutao. Kada sam, na primer, terao sprdnju sa onim kretenskim saturnalijama koje su Krleži u čast organizovali ljudi koji Krležu nisu čitali, javila se izvršna organizatorica te gluposti, i počela da po novinama protiv mene nešto frflja. Pošto sam se s tom osobom nekada družio, osećao sam grizu savesti što je ispala kolateralna šteta sprdnje koju sam terao, pa na njene gluposti nisam odgovarao. Kad, vidi vruga – gospođa nije shvatila da je štedim jer mi je žao, nego, biće, misli kako me je pobedila u polemici koju je vodila sama sa sobom. Pa se mnogo uzoholila. Tako da ću u skorijoj budućnosti morati da je malo opaučim, čisto iz pedagoških razloga...

Piše: Marko Tanasković

Pavle Zelić – Peščana hronika (Laguna, 2013.)

Buđenje

zlih duhova srpske prošlosti

Iako se radi o jednom od nosećih i sveprisutnih motiva eks-Ju mitologije, tema radnih akcija i posleratne obnove i izgradnje bivše nam države bila je poprilično zapostavljena i skrajnuta u našoj literaturi sve do pojave romana Pavla Zelića *Peščana hronika*. Ovaj romaneskni debi mladog autora, dosad pre svega u široj javnosti poznatog po kratkim pričama i scenarijima za stripove, hrabro se hvata u koštac sa mračnim nasleđem posleratne izgradnje Novog Beograda, novog grada za nove ljude komunističkog doba koji je „snoviđenje niklo iz močvare i peska“, a u čije su temelje, pored ogromnog truda, entuzijazma i graditeljske energije udarika, ugrađene i brojne ljudske žrtve i neupokojeni duhovi totalitarnih ideologija XX veka, koji se periodično bude iz smrtnog košmara, zahtevajući svoj danak u krvi neđužnih.

Glavni junak Zelićevog romana je Ilija Orlović, bivši DB-ovac i sveži udovac, koji se sa svojim šestogodišnjim sinom Lazarom sklanja u novobeogradske solitere

kako bi umakao potencijalnom progonu svojih bivših kolega, ali i kako bi pogrmeo NATO bombardovanje koje se zlokobno nadvilo nad Srbijom. Tamo, u samoj utrobi zapuštenih, sorealističkih blokova, on neočekivano nailazi na nepojmljivo Zlo staro više od pola veka, koje vrebalo ispod površine lokalnog dečijeg igrališta na kome se, u društvu svojih vršnjaka, bezbrižno igra i njegov Laki. U očajničkoj želji da spasi svog sina ali i ostalu ugroženu decu iz komšiluka, Orlović će, uz pomoć nekih novostechenih i neočekivanih prijatelja, pokušati da se suprotstavi natprirodnim i okultnim silama i da odgonetne jezivu tajnu koja je dugo ležala potisnuta i zakopana u savesti jednog zaboravu sklonog društva. *Peščana hronika*, pre svega i iznad svega, jeste roman iskupljenja, jer je želja za ispravljanjem starih grešaka i okajanjem grehova preovlađujući motivacioni faktor koji pokreće delovanje glavnih likova. Od Ilije, koga muči osećaj krivice zbog ženine smrti, preko njegovih pomagača – komšinice Lile i narkomana Džonija do

misterioznog starog komšije Osmančića, koji krije ključ za razrešenje misterije, svaki od protagonista *Peščane hronike* mora da, u izvesnom smislu, pobedi strah i sumnju i suprotstavi se Zlu, kako u fizičkom tako i u metafizičkom, odnosno natprirodnom obliku, jer samo se tako može očistiti nagrižena i uprljana savest i steći šansa za novi, svetliji početak. Tema sveprisutnog i raznovrsnog Zla možda je i najzanimljivija u ovoj knjizi, a pisac je, smeštajući radnju u vreme NATO agresije, ponudio svojim čitaocima čak četiri različita lica Zla: lično (narkomanija), istorijsko (nedužne žrtve ratova i ideologija), sociopatološko (surovi silovatelji), ali i globalno u vidu demonske NATO avijacije koja, poput kakve biblijske pošasti, razara gradove i neselektivno i nekažnjeno seje smrt. Držeći se oprobano Kingovog recepta „običnih ljudi u neobičnim situacijama“, ali i njegovog ubeđenja da nas ono što nam se desi u detinjstvu zauvek obeleži, Zelić svoje junak stavlja pred teške izazove i velike prepreke ovakvog više-manifestujućeg Zla koje na njih, metaforički govoreći, puca iz svih oružja.

U tom smislu, Zelić je u osmišljavanju priče svakako bio inspirisan kulturnim američkim horor romanima Stivena Kinga (*To, Isijavanje*) i Dena Simonsa (*Leto noći*), ali je u svoj prvenac uneo sasvim dovoljnu količinu lokalnog šmecka i autentičnih istorijskih detalja koji obesmišljavaju bilo kakve potencijalne optužbe za plagijati i epigonstvo. Vešto gradeći svoj narativ na susretu proverenih činjenica i razigrane mašte, skladno preplićući istorijske fakte i fikciju, a na tragu Stojiljkovićevog Konstantinovog raskršća, u pitkom stilu i nepogrešivom ritmu smenjivanja Erosa i Tanatosa, Zelić nam je isporučio moderan, uzbudljiv i dinamičan roman koji se čita u jednom dahu i koji bi, da je napisan negde u belom svetu, već imao prodana prava za holivudsku ekranizaciju. Pošto se, nažalost ili na sreću, ipak nalazimo na brdovitom Balkanu, ostaje nam samo da čestitamo autoru na izvrsno napisanoj prvoj knjizi koja ima sve sastojke potencijalnog bestseler, ali i na svojevrsnom probuju horor i fantastične tematike u glavni tok srpske književnosti, što izdavanje za komercijalno orijentisanu kuću kao što je Laguna svakako potvrđuje. U svakom slučaju, od Pavla Zelića kao pisca tek treba da očekujemo velike stvari.

Piše: Dragana Stojilković

Laguna, 2010. godina

Vampiriska akademija

Rišel Mid

Naslov originala: **Vampire Academy** – Richelle Mead, Razorbill, 2007

Posle dve godine slobode, Rouz i Lisa uhvaćene su i odvučene natrag na Akademiju svetog Vladimira, školu za vampirsko plemstvo i njihove buduće čuvar, skrivenu u gustim šumama Montane. Ali unutar gvozdениh kapija, život je još opasniji..., a strigovi su uvek u blizini. Rouz i Lisa snalaze se učeći kako da opstanu u ovom opasnom svetu, da se suoče sa iskušenjima zabranjene ljubavi i da pri tom uvek budu na oprezu, kako zli nemrtvi ne bi zauvek pretvorili Lisu u jednu od njih...

Ukoliko vam se dopao serijal „Sumrak“ Stefani Mejer, verujem da ste se bacili u potragu za nečim sličnim. „Vampiriska akademija“ to NIJE. Jedina sličnost između ova dva dela je što su o vampirima, a i oni su poprilično različiti (nema svetlucanja, ural!). Rišel Mid ume da piše i ispriča priču, a sama radnja je mnogo više od ljubavne drame i priče o tinejdžerskoj neprilagođenosti. „Vampiriska akademija“ je prvi od šest romana u istoimenom serijalu i svi su

objavljeni kod nas u izdanju Laguna.

Da se razumemo, ovo je roman koji se čita u jednom dahu i nemate mira dok ga ne završite (mada su neki od nas tako pročitali ceo serijal i posle nisu više "videli na oči"). Rišel Mid nije loša spisateljica, iako bi se o književnim kvalitetima ovde naširoko moglo raspravljati. Njena radnja je brza, efektna i teče. Ljubavna priča (danas skoro uvek obavezan sastojak young adult književnosti ili omladinskih romana ili literature za mlade) nije nametljiva i ne guši, već ima prizvuk one sjajne pesme „Strepnja“ Desanke Maksimović. Akcije ima na tone, magije u naznakama, a misterija je najobičnija krimi priča u kojoj do kraja ne znate ko je glavni negativac niti kakvi su mu planovi. Iako ovde govorimo samo o prvom romanu, ni ostalih pet ne postaje u narativnom kvalitetu, a radnja postaje mnogo kompleksnija. Rišel u ostalim delovima uvodi nove, zanimljive likove, a Rouz i društvo iz

prve knjige sazrevaju i susreću se sa sve većim pretnjama. Ako vam se dopadne ovaj serijal, možete da pročitate i novi serijal iz istog sveta „Bloodlines“ (za sad su izašle tri knjige), doduše na engleskom, jer još uvek nije preveden kod nas. Takođe, sledeće godine izlazi i igrani film, tačno na Dan zaljubljenih pošto, konačno, vođenje voljene osobe na film o vampirima na ovaj sveti dan ljubavi nije huljenje na romantiku. Hvala ti bar na tome, Stefani Mejer!

Urban Reads, 2013. godina

Divirgentni

Veronika Rot

Naslov originala: **Divergent** – Veronica Roth, Katherine Tegen Books, 2011

U dalekoj budućnosti, grad Čikago je podelio društvo na pet odvojenih frakcija, od kojih svaka predstavlja određene vrline čovečanstva: Nesebični, Miroljubivi, Čestiti, Neustrašivi i Učeni. Na Dan odabira, svi šesnaestogodišnjaci u gradu polažu test sklonosti kojim se određuje kojoj frakciji zaista svako od njih pripada. Nakon testa, oni ipak imaju slobodu da sami odluče da li će se prebaciti u frakciju koju im je test sklonosti sugerisao ili će ostati u onoj u kojoj su rođeni. Šesnaestogodišnja Beatris Prajor je rođena u porodici Nesebičnih, ali tamo se nikada nije osećala prijatno – uprkos ljudima oko sebe, bila je usamljena i osećala je da je život među Nesebičnima sputava, kao da tamo istinski ne pripada. Kada je došlo vreme za test sklonosti, ispostavilo se da su njeni rezultati nejasni: da ne pripada samo jednoj frakciji već da poseduje sklonosti ka trima – Nesebičnima, Učenima i Neustrašivima. U najvećoj tajnosti je saznala istinu o sebi i upozorena ja da tu informaciju nikada, ni pod kojim uslovima, ne deli ni sa kim. Na Dan odabira, kada svi šesnaestogodišnjaci biraju u kojoj frakciji će nastaviti svoje živote, Beatris konačno donosi odluku da napusti svoju rodnu frakciju i pridruži se Neustrašivima. Beatris i ostali transferi prolaze kroz komplikovanu inicijaciju koja ima za cilj da, na osnovu rezultata tri stupnja obuke, odluči o tome ko će od njih postati pripadnik i nastaviti život u Neustrašivima.

Ne, ovo nije isto što i „Igre gladi“. Ako kao čitalac ulazite u biblioteku ili knjižaru sa namerom da nađete isto što ste prethodno čitali, džaba ste i ulazili. „Divirgentni“ je podjednako dobra knjiga sa aspekta distopijskog, odnosno antiutopijskog podžanra fantastike kome pripada roman Suzane Kolins, ali se bavi potpuno drugačijim rasulom sveta i društva mada nimalo manje okrutnim i sadističkim.

Likovi su tinejdžeri, ostavljeni na milost i nemilost sistema razvrstanog u frakcije, a njihov zadatak je da se održi svet izgrađen na strogoj kontroli i pravilima. Glavna junakinja Tris nam kroz svoju interakciju sa drugim likovima daje sliku tog sveta koji je ublažena verzija Orvelovog iz „1984“.

Naravno da i ovde ima ljubavne priče, suptilno i napeto date kroz razotkrivanje velike prevare o „idealističkom“ društvu. Ni akcije ne fali, koja za sobom vuče dosta nasilja i okrutnosti. Kao kod „Igara gladi“ i ostalih romana distopijskog pravca, ovde se prožima kritika društva kakvo danas jeste i daje upozorenje do čega bi sadašnja bahatost mogla da dovede u budućnosti. Veronika Rot se ne bavi uzrocima tog totalitarizma već posledicama i ljudskom potrebom za slobodom. Ali nemojte da vas uplašiti taj filozofsko-politički aspekt romana, jer ova knjiga prvenstveno ima za nameru da bude zabava, a potom sve ono ostalo što bi se dubljom analizom i još jednim čitanjem moglo pronaći između redova.

Ovo je prvi roman u serijalu od tri knjige koji je objavila nova izdavačka kuća Urban Reads, na čemu je i druga prevedena kod nas pod naslovom „Pobunjenici“. A kako to holivudski trend nalaže ovih dana kada je literatura za mlade u pitanju, po „Divirgentnima“ se snima film i izlazi u martu sledeće godine.

Piše: Branislav Dejanović

Definitivna biografija Bili Holidej

Dama je živela džez!

Donald Klark: "Poželeti od meseca – Život i doba **Bili Holidej**",
prevod: **Mimica Petrović Radovanović**,
stručni konsultant: **Aleksandar Radovanović**, Utopija, Beograd 2013.

Beogradska "Utopija" objavila je nedavno knjigu britanskog novinara i džez publiciste Donalda Klarka "Poželeti od meseca" – najbolju i definitivnu biografiju verovatno najznačajnije pevačice u istoriji džeza – Bili Holidej. Uz to, ova knjiga je i svojevrsna istorija ere swinga jer je Bili Holidej nastupala ili snimala sa skoro svim najvažnijim predstavnicima ovog pravca, uključujući i Benija Gudmena, Kaunta Bejzija, Artija Šoa, Tedija Vilijamsa, Lestera Janga... Neko će se verovatno setiti knjige "Lejdi peva bluz", reklamirane kao autobiografija Bili Holidej (objavljene kod nas sedmadesetih u ediciji FEST romani), i istoimenog filma sa Dajanom Ros u glavnoj ulozi. Uzgred, i sama Bili Holidej, koja je uz novinara Viljema Daftija potpisana kao koautor, javno je izjavljivala da knjigu ne samo da nije napisala već je nije ni pročitala, a prijatelji Lejdi Dej (jedan od nadimaka Bili Holidej) su, i inače, isticali njenu sklonost ka "preslobodnoj interpretaciji nekih događaja", tako da i ne čudi što je ta "beznadežno neprecizna" autobiografija sve samo ne dokument. Moto autora "Poželeti od meseca" Donalda Klarka bila je, pak, Volterova sentenca: "Moramo poštovati žive, ali ništa osim istine nije dovoljno dobro za mrtve."

"Znao sam da ću morati da srušim konvencionalnu predstavu o njoj kao o tragičnoj crnoj ženi: njeni snimci, osnovni izvor dokaza, otkrivaju da ona nije bila ničiji stereotip već lik fascinantan kao i bilo koji drugi koje je ikad stvorio pisac", kaže u predgovoru Klark. Ali, pitanje je bilo odakle početi, jer nijedna od nekoliko prihvatljivih biografija nije davala bilo kakve podatke o prvih dvadeset godina života Bili Holidej, kao ni o poreklu njenih predaka. Na sreću, autor je saznao za arhivu još jednog obožavaoca Bili Holidej, publicistkinje Linde Lipnek Kuel koja je, u nameri da i sama napiše knjigu, intervjuisala blizu sto

pedeset ljudi, od kojih su mnogi u međuvremenu umrli. Kuelova je imala i ugovor za knjigu, ali je umrla pre nego što ju je napisala. Bez pristupa toj arhivi, kako kaže i sam Klark, nastanak "Wishing on the Moon" (inače, naziv jedne od pesama sa repertoara Holidejeve) ne bi ni bio moguć u ovako iscrpnom obliku. Uglavnom, kockice su na kraju perfektno sklopljene. Rudarski rad Kuelove, koja nije posedovala dovoljno znanja o džezu, u simbiozi sa analitičnošću i ličnim istraživanjima Donalda Klarka, koji je sve to odlično sistematizovao i selektovao (važno od nevažnog i stvarnost od fikcije), a potom i temeljito obradio kompletnu diskografsku zaostavštinu – rezultirao je knjigom koja umnogome demistifikuje, ali ništa ne umanjuje, značaj Bili Holidej.

Osim detaljnih analiza njenog originalnog umetničkog pristupa džez interpretaciji (uglavnom) popularnih pesama (klupski nastupi, koncerti i snimanja), iz mnogih svedočenja saznaje se dosta toga i o njenom socijalnom bekgraundu, zavisnosti od heroina i alkohola, seksualnim sklonostima, bavljenju prostitucijom (u tinejdžerskim godinama), buntovnom duhu, spremnosti da se fizički obračuna i sa pripadnicima jačeg pola, ali i svojevrsnoj mazohističkoj sklonosti da se vezuje za pogrešne muškarce koji su je iskorišćavali, pa i maltretirali. Uprkos svim pobrojanim porocima, svi koji su je poznavali tvrde da je ova, inače, veoma atraktivna žena, ma kako to kontradiktorno zvučalo, bila dama u najboljem smislu te reči. Donald Klark iznosi i niz neoborivih argumenata da, suprotno mnogim predubeđenjima (čak i naslovu "inkriminisane" autobiografije), Bili Holidej nikako nije bila "samo" bluz pevačica (u smislu onoga što su bile Besi Smit, Memi Smit ili Ma Rejni) već stilista ravan najvećim instrumentalistima džeza. Uostalom, i kolege

muzičari su je smatrali "jednim od momaka". Ono što je veoma bitno kada je reč o prevodima knjiga (pogotovo iz domena specifičnih oblasti kakva je i džez), a što u prevodilaštvu i nije baš čest slučaj, jeste posvećenost i upućenost u tematiku. Odličan prevod Mimice Petrović Radovanović (i sama veliki poštovalac i odličan poznavalac opusa Bili Holidej), koja je veliku podršku i pomoć imala od strane svog supruga Aleksandra Radovanovića (inače, stalnog džez kolumniste "Pressinga"), dopunjen je fusnotama koje našem čitaocu (čak i onima koji više nego solidno poznaju džez) bliže objašnjavaju neke događaje, pojmove ili specifičan džez sleng, što je sve za anglo-saksonsku čitalačku publiku možda "opšte mesto", ali je ostalima – manje ili sasvim nepoznato.

Sve pohvale i za "Utopiju" koja je "vlasnik" sigurno najbolje i najozbiljnije edicije knjiga sa džez tematikom na ovom govornom području, a sve je opet vezano za nišku bračnu "džez prevodionicu" Petrović – Radovanović iz koje su, do sada izašli prevodi: „Narod bluz“ (Leroa Džouns), „Sačmo – moj život u Nju Orlinu“ (Luj Armstrong), „Majls – autobiografija“ (Majls Dejvis, Kvinsi Trup) i „Džezerski život“ (Net Hentof).

No, vratimo se Bili Holidej. Donald Klark na kraju svog predgovora kaže: "Jedna od posebnih privilegija pisanja o muzici i muzičarima je izgovor da se preslušaju sve ploče. Mislio sam da sam poznao njen rad, ali sam iznova otkrio da je, kao jedna od najvećih umetnica koje su snimale, njen rad bio konzistentan i da zaslužuje proučavanje od početka do kraja. Mogu se samo nadati i moliti da sam joj odao priznanje."

Odlična knjiga koja dobija još jednu dimenziju kada se čita uz glas Bili Holidej.

Piše: Željko Obrenović

Darkwood, 2013

Džo Hil: Lokot i ključ

Verovatno bismo svi mi voleli da imamo ključ koji bismo udenuli u bravu na vratu Kingovog juniora, zatim mu otključali glavu, podigli poklopac, pa zavirili u taj ponor fantazma i pokrali sve te sjajne ideje kojih očigledno ima i više nego što mu treba.

Odmah da kažem: ideja nije moja, Hilova je. I to je samo jedna od mnogih ideja koje se u Locke & Key nižu kako jedan pisac, a i čitalac, samo poželeti može.

No, put do uspeha nije lak čak ni za sina čuvenog bestselerovca kakav je Steven King. Džo je u startu odlučio da zaobiđe breme nepotizma: i u pozitivnom smislu (smatrao je da bi mu očevo prezime kao reklama bilo od koristi samo na kratke staze) i u negativnom smislu (još jedno dete zvezde) i počeo je da piše pod pseudonimom. Čak prva tri romana nije želeo da mu objavi niko u Americi, Engleskoj i Kanadi.

U početku se bavio glavnotokovskom književnošću, pa se okrenuo žanru, u kojem se, kaže, sigurno ne bi oprobao da nije bilo pseudonima (ponovo zbog oca), dok je ovako bio zaštićen. Počeo je pričom Pop Art, koja se nalazi u njegovoj zbirci 20th Century Ghosts, zatim se pojavio sjajni prvenac Heart-Shaped Box koji se bavi rok zvezdom koja preko interneta kupi – duha.

Kada jednom krene, čini se da sve ide po planu, dokaz je i sjajni roman Horns koji je za razliku od prvenca prepun začudnih elemenata i dosta bliži logici Locke & Key, a po kom je snimljen i film u režiji Aleksandra Aže, dok je u glavnoj ulozi mladáni Hari Potter, odnosno

Danijel Redklif.

Više nikoga nije briga što je Džo Kingov sin, a čini se ni samoga Hila koji sad saraduje sa ocem, što u pričama (In The Tall Grass), što u stripu (Throttle i Duel).

Hil inače često ističe kako sebe više doživljava kao strip scenaristu nego kao pisca, delom zato što je doživotni fan stripa, a delom što je najpre uspeo da objavi strip (epizoda Spajdermena), pa tek ubrzo prvu prozu.

A Locke & Key je... strip o kome je izuzetno teško pričati ako ga već niste pročitali a čak i u tom slučaju verovatno bi svakoga od nas fascinirale potpuno različite ideje i bili bismo oduševljeni potpuno različitim nivoima priče, a nivoa i slojeva je tako puno.

Priča je o porodici Lok koja nakon tragične smrti oca odlazi u Kuću ključeva, u kojoj najmlađi član Bod pronalazi, jedan za drugim, ključeve od kojih svaki ima neku moć, otključava razna vrata, od kojih neka vode... bilo gde; kad prođete kroz druga, postanete duh, a neki ključ vam otvara glavu pa tako u nju možete da staviti šta poželite ili pak izvadite nešto što vam više ne treba (što Kinzi i učini sa ona dva anđela koji neprestano ključaju). Locke & Key se između ostalog bavi i posledicama takvih odluka, od kojih su neke stare desetinama ili stotinama godina (a sve se tiču ključeva), a neke su potpuno aktuelne, kakav je i Kinzin postupak.

Naravno, koliko god ti ključevi bili zanimljivi i ma kakva vrata otvarali, ipak to ne bi bilo dovoljno da se od toga napravi strip, odnosno, verujte, mnogima bi bilo i više nego dovoljno,

ali Hil puca mnogo dalje od većine, te je tako priča dosta složenija, prožeta tinejdžerskim problemima podmlatka porodice Lok (Tajlerovi pokušaji da nađe devojkicu, traume nakon očeve smrti) i sukobima sa drevnim zlom koje želi da se dokopa ključeva.

Hilovi scenariji su bez greške i ako pratite njegov tviiter nalog često ćete naići na zapanjene kolege koje prosto ne mogu da poveruju da je za poneki od scenarija pisao i po pet-šest verzija. Ali taj rad se vidi. Odnos onoga što je nacrtano i izgovoreno je odličan, tako da se Hil i sjajni crtač Gabrijel Rodriguez (koji je inače po zanimanju arhitekta, što se još kako očitava u svim tim sjajnim crtežima Kuće ključeva) ne preklapaju. Režija je fenomenalna i često vas iznenađuje tablama u kojima se iz kadra u kadar ponavlja isti ugao, dok se samo protagonisti pomeraju ili vreme prolazi, što bi bio neki ekvivalent filmskih dugih kadrova, koji su tako retki u stripu, izuzev možda u nekim stripovima Alana Mura (From Hell). Kad pominjemo Mura, tu je i njegov metod nadovezivanja scene na scenu u preklapanjima istih ili sličnih kadrova, kao i kod ulaska u flešbek.

Locke & Key morate da čitate pažljivo, jer ako ne pratite sve kadrove i ono što se u njima nalazi, a pri tome se u narativu sve ne kaže eksplicitno (što je gotovo uvek), propustićete mnogo toga; gledajte odraz u naočarama mornara koji pripaljuje cigaretu, kao i u autobus koji je daleko u pozadini iza njega, pa čak i u ime čamca gde vidite ime Keli Link, koje vam sasvim sigurno neće privući pažnju ako ne znate da je to i ime spisateljice kojoj, kako se čini, Hil doduje koliko i ocu (Linkova iza sebe ima pregršt trica kojima je jedino zajedničko to koliko su drugačije jedna od druge, a toliko su drugačije da kritičari redovno imaju problem da je žanrovski odrede).

Zlobnici su odavno prestali da porede Hila sa Kingom jer im je on svojim neverovatnim (iako još malim) opusom začepio usta, a kako se čini to će i nastaviti da radi jer već njegov novi roman, zanimljivog naslova Nos4a2 (pročitajte naglas za potpun doživljaj), koji po obimu nadmašuje prethodna dva romana skupa, preti da bude prava stvar, a ako je suditi po ranim recenzijama – i jeste. Dok se Locke & Key sigurnim stopama kotrlja ka svom finalu, iznova iščitavamo prethodne arkove, tražimo skrivena značenja ili recimo pokušavamo da odgonetnemo da li je Locke & Key uvrnuta književnost ili priča o odrastanju i gubljenju dečje nevinosti ili epska priča o borbi dobra i zla ili porodična saga ili horor ili triler ili sve to zajedno i mnogo, mnogo više ili... ili se prosto prepustimo magiji sjajnog pripovedača koji nas podseća na ono najvažnije pravilo: nije važno o čemu je priča, važno je da je dobra. A Hil se pobrinuo da u to nema nikakve sumnje.

Gastarbajteri srpskog stripa

«Evo me opet u svom zavičaju kerovi me zaboravili, pa na mene laju» Zapalio bih celo selo, **Zoran Jovanović**

Niko nema šta Srbin imade, kaže stara, od citiranja u svakoj rodoljubivo-patriotskoj situaciji izlizana narodna pesma – pa je, shodno tome, navodimo kao prikladno otvaranje i u ovoj stripsko-rodoljubivo-patriotskoj prigodi: priči o pečalbarima srpskog stripa. Šalu na stranu, ali brojka od pedesetak strip crtača iz Srbije koji danas rade za strane izdavače na najjačim svetskim strip tržištima, od čega dosta njih na po dva ili više projekta paralelno, čini našu malu zemlju evropskom, pa i svetskom silom u devetoj umetnosti – srpski strip stvarno nije mačiji kašalj!

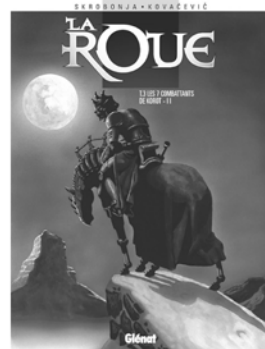
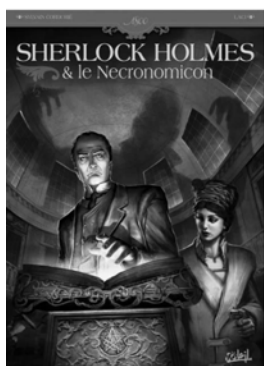
Mnogo je pozvanih, ali je malo odabranih, tako bar veli „Biblija“. Sve je počelo sa Zoranom Janjetovim, ili kako francuski izdavači i publika vole i danas da ga zovu, Žanžetovim. Legenda kaže da su na izložbi savremenog jugoslovenskog stripa u Parizu poznih osamdesetih godina prošlog veka izdavači videli par izloženih tabli Bernarda Panasonika, i Janjetov je dobio ekspresnu ponudu da počne da crta po scenarijima scenarističke zvezde francuskog stripa Aleksandra Žodorovskog, ili kako pojedini pisci domaćeg SF-a vole da ga danas zovu – Hodorovskog. Ta ponuda ga je dovela na dva koraka do njegovog stripovskog uzora –

Moebijusa, budući da je pre crtačkog nastavljanja sage o Džonu Difulu zamoljen da koloriše strip svog idola, i na korak do ugledne karijere u Francuskoj koja traje, evo, već više od dvadeset godina. Tako je Zoran Janjetov postao prvi srpski strip crtač na privremenom radu u Francuskoj... A kako je Darko Perović postao prvi Srbin na privremenom stripovskom radu u Italiji? Začudo, ne mnogo drugačije, budući da je italijanski strip izdavač „Segio Bonelli Editore“ čuven po tome što je kod njega nemoguće konkurisati ako te on sam ne pozove da to učiniš. Jedan takav poziv stigao je i Peroviću potkraj devedesetih, i tako je on od „Magičnog vetra“ do „Adama Vajlda“ sastavio dvocifreni broj godina rada za najvećeg italijanskog izdavača, ali je uradio i mnogo više od toga. Utapao je put i pripremio teren za još nekoliko sličnih poziva iz Italije, koji su prošle i ove godine došli Perovićevim zemljacima Vladimiru Krstiću Laciju, Banetu Kercu, Zoranu Tuciću i Stevanu Subiću, pa tako danas srpska kolonija u izdavačkoj kući „Bonelli“ broji respektabilnih pet članova – više nego što broji kolonija bilo koje druge države kod najvećeg italijanskog izdavača...

Uvek je bilo ljudi koji su odlazili u tuđinu, uzdajući se u se i u svoje kljuse. U slučaju

srpskog stripa, jedan od takvih predvodnika bio je Aleksa Gajić, koji se sa mapom koja je sadržavala njegov diplomski rad na fakultetu Primenjenih umetnosti u Beogradu – strip „Technotajz“ zaputio pravo na najveći francuski, pa i evropski, strip festival Anguleme i tamo izboksovao angažman na stripu koji je napravio hitom, pod nazivom „Bič Božiji“. Gajić je ubeležio šest albuma ovog serijala, pre nego što je rekao dosta i krenuo da u Srbiji radi svoj projekat iz snova, dugometražni animirani film na bazi stripa koji mu je i doneo posao u Francuskoj, „Technotajz“... Put su drugima na francuskom tržištu utrlj i Goran Skrobonja i Dražen Kovačević, osvojivši 2001. prvu nagradu na konkursu francuske izdavačke kuće „Glenat“, što je rezultiralo sa tri albuma njihovog zajedničkog serijala „Točak“, kao i Draženovom dvanaestogodišnjom karijerom u francuskom stripu koja i danas cveta... O tome da i danas funkcioniše ovaj i ovakav način rada u francuskom izdavaštvu, svedoči i skorašnji slučaj Novosađanina Saše Jovanovića, poznatijeg uredništvu kuće „Les Humanoïdes Associées“ kao Maks fon Fafner, koji se bez ičije pomoći izborio za angažman u ovoj izdavačkoj kući...

U pečalbu se ide trbuhom za kruhom, ali i bežeći od kakve nevolje. Budući da u ovoj zemlji nevolja nikada nije nedostajalo, već pomenuti Darko Perović te Rajko Milošević Gera početkom su devedesetih blatnjava stratišta Slavonije zamenili za svetla Barselone... Što ne znači da ih tamo nije čekala rovovska borba sa rokovima i uslovima rada za špansko strip izdavaštvo, koje je tada bilo ljutu bitku za goli opstanak, baš poput njih samih. Perović se ubrzo vratio u Srbiju pa ovde preko decenijskog rada na animaciji konačno, na gore pomenuti način, došao do angažmana u Italiji, da bi u poslednjih par godina paralelno s tim upisao i nekoliko albuma za francuskog izdavača „Soleil“. Gera je ostao u Španiji, gde se i sam bavio animacijom nekoliko godina, sve do početka rada za francuske izdavače na

SHERLOCK HOLMES & VAMPIRES OF LONDON

sopstvenom serijalu „Hauard Blejk“. Par godina nakon toga počeo je da radi za jednog od najvećih američkih izdavača, „DC“ na sjajnom serijalu „Scalpirani“, nakon čega je za istog izdavača uradio adaptaciju filma „Đangova osveta“ po scenariju Kventina Tarantina – da bi danas radio na „Sudiji Dredu“ za britanski „2000AD“, naslovnicama za „Tora“ za američki „Marvel“ i serijalu „Dan D“ za francuski „Delcourt“. Što se ostatka domaće ispostave u Barseloni tiče, Toni Fejzula je, živeći i radeći u Barseloni, upisao masu stripova za španske izdavače, između ostalog radeći i na licencnom liku „Konana“, kao i nekoliko albuma za francuske izdavače. „Pressing“ ekluzivno saznaje da je za „Dark Horse“ najavljen i njegov američki debi „Veo“, i to sa scenarističkom i spisateljskom zvezdom Grekom Rakom (Greg Rucka).

Gde ima mesta za jednog ima i za dvojicu, pravilo je na kome počiva pečalba, s tim što ta geometrijska progresija, bar kad se radi o pečalbarima devete umetnosti, ne staje na dvojici. U slučaju srpskog stripa, taj jedan je gotovo uvek bivao Čaba Kopecki, nekadašnji urednik u francuskoj izdavačkoj kući „Glenat“ a današnji glavni menadžer srpskih strip autora na francuskom tržištu. On je lično na francusko tržište doveo tridesetak strip crtača, među kojima su među prvima bili Mirosljub Milutinović Brada, Milan Jovanović, Leonid Pilipović, Bojan Kovačević, Boban Savić Geto, Siniša Radović, Živorad Radivojević, Mirko Čolak, Jovan Ukropina, Tihomir Čelanović, Bojan Vukić... S druge strane, Vladimir Aleksić iz Šapca je prvi uspostavio saradnju sa scenaristom Mišelom Difranom iz Belgije na serijalu „Suvenirni Velike Armije“ za francuski „Delcourt“, što je bio samo uvod u Difranovu saradnju sa Vujadinom Radovanovićem na adaptaciji Volterovog „Kandida“, rad sa Srđanom Nikolićem Pekom na serijalu „Odesa“, kooperaciju sa Miloradom Vicanovićem Mazom na „Ružičastom trouglu“, kao i zajednički uradak u vidu „Novog Zaveta“ sa Dušanom Božićem. Kad se radi o saradnji sa francuskom izdavačkom kućom „Septieme Choc“, taj koji je napravio mesta bio je Milisav Banković, za kojim su uleteli Denis Dupanović, Tihomir Čelanović, Siniša Banović, Uroš Begović i moja malenkost, ubeleživši zajedno kojih desetak albuma...

Šta to čini srpske strip crtače toliko zanimljivim francuskim (zadržimo se na tom tržištu, budući da je francusko-belgijska kolonija srpskih autora daleko najbrojnija) izdavačima da ih u poslednjih desetak godina masovno zapošljavaju? Postoji nekoliko bitnih faktora. Crtači iz centralne Evrope, kako sam imao prilike da čujem da se o autorima s Balkana izražavaju francuski urednici, jeftiniji su od svojih francuskih kolega – što im i nije teško da budu, budući da 200 evra po tabli zarađenih u Francuskoj i proživljenih u Srbiji nije isto što i 200 evra zarađenih i spiskanih u Francuskoj. Živeti ovde a raditi tamo jeste ideal ka kome svaki srpski strip autor glavnog toka manje ili više otvoreno stremlji – budući da ga je nekoliko desetina ljudi i dostiglo, očigledno da

nije neostvariv. Drugo, za razliku od francuskih autora koje bije glas da su danas poprilično razmaženi, njihovi srpski parnjaci uživaju reputaciju pravih profesionalaca. To u modernom jeziku stripovske pečalbe znači da poštuju zadate rokove i održavaju dogovoreni nivo kvaliteta, ali i da su spremni da menjaju i koriguju u nedogled, ili barem dokle seže mašta francuskih scenarista i urednika – a recimo još samo to, bez namere da u ovu tematiku dublje ulazimo, da je mašta pomenutih poprilično neobuzdana... Što nas dovodi do trećeg razloga. Naime, srpski će strip crtač preći preko dosta onoga preko čega francuski crtač nikada ne bi prešao, sve u cilju očuvanja gastarbajterske gaže do koje se teškom mukom dogodio. Menjaće, doradivati, glancati do besvesti i trpeti mentalnu torturu do iznemoglosti – čutaće i gutati. Preskakaće grešnik kroz zapaljenu obruče francuskih urednika, ali i scenarista, samo da sačuva (dobro) plaćeni posao do kakvog u Srbiji ne može ni pod razno da dođe, preskakaće i još reći hvala tamo gde bi njegov francuski kolega počastio prezahativnog izdavača ili scenaristu masnim psovka i demonstrativno otišao kod drugog izdavača... Na kraju, sve druge benefite na stranu, srpski strip crtači su, u zemlji u kojoj većina crtača, prema rečima brojnih francuskih urednika ili scenarista, više neće ili ne ume da nacrti konja, u proseku jednostavno bolji od onog što se nudi na domaćem tržištu...

A šta je sa srpskim strip scenaristima? Kako to da danas za Francuske izdavače radi masa strip crtača, ali nijedan scenarista, da li to znači da su francuski scenaristi kvalitetniji od francuskih crtača? Ne znači, ali znači da, budući da jedan francuski stip scenarista praktikuje da u proseku piše za desetak crtača istovremeno i da francuski urednici još uvek veruju da samo francuski scenaristi znaju šta francuski čitaoci vole da čitaju, izdavačima iz zemlje galskih petlova još uvek nije dogorelo do noktiju kad se radi o scenarijima stripova koje objavljuju... Barem ne onoliko koliko im je dogovorelo kad se radi o crtačkoj radnoj snazi.

Ukratko, srpski strip crtač danas bez ikakve sumnje ima prođu na francuskom strip tržištu. Takođe je neosporno da je on još uvek tek najamnik, radna snaga koja nije unajmljena da misli već da radi šta joj se kaže. Ono malo nasušne duše, kao što je to slikovito ilustrovao Aleksa Gajić, izgleda ipak mora da potraži ne u zemlji u kojoj arbajtuje, već u onoj u kojoj živi... Što je, u neku ruku, i dobro, jer ga inače ništa ne bi ni vuklo ovamo.

Piše: Marko Stojanović

Stripovanje (31)

Abcd avioni

«Sve je prošlo nema veze

tu gde vičem lepe stvari

Neuništiv čvrsto stojim

nebo noćas mirno plovi

ABCD AVIONI, Obojeni program»

Ko je Milorad Vicanović Maza? Pitanje je koje danas više nego ikad ranije sebi postavljaju brojni francuski čitaoci, urednici i izdavači. Strip serijali koje je Maza realizovao za francusko-belgijsko, verovatno najsnažnije strip tržište Evrope, osvojili su zahtevnu kritiku, ali, što je trenutno mnogo bitnije, i prevrtljivu publiku. Svi bi oni želeli da znaju ko se to krije iza nadimka Maza koji krase naslovnice brojnih albuma, ali odgovor na to pitanje nije lako dobiti, danas više nego ikad ranije, tim pre što vlasnik nadimka sasvim skromno smatra da se tu nema šta mnogo pričati... Kad sve ionako lepo može da se nacrtat!

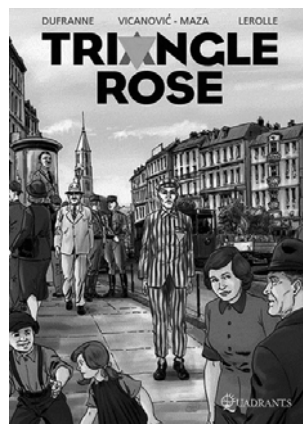
Neki bi pomislili da se sa priličnom sigurnošću može reći je taj Maza ljudsko biće. Pogrešili bi. Ne da je Maza nečovek, daleko od toga, pre je stvar u tome da je on mnogo više – u pitanju je jedan pravi pravcati natčovek. Sasvim sličan Ničeovoj definiciji ubermensch-a, Mazu sve što ne ubije čini jačim. Godine dvokratnog radnog vremena, (po'šo-kuća, kuća-pos'o) gde je kao suvlasnik i upošljenik dizajnerske firme "ABC Dizajna" često znao da puno radno vreme krivi leđa oslikavajući zidove i plafone kafica, pa da potom još jedno puno radno vreme kod kuće ta ista leđa izlaže pogledima svoje porodice radeći strip nagnut nad svojim radnim stolom, nisu mu došle glave. Naprotiv, samo su ga učvrstile u nameri da se u potpunosti posveti stripu, te da, uprkos početnom nedostatku volje da mu se pruži prilika da uopšte pokuša da osvoji svoje mesto pod suncem u prvoj ligi evropskog stripa, devetoj umetnosti posveti dva puna radna vremena, pravilno rezonujući da to ona, kao i on sam, zaslužuje.

Maza je rob navike. Ne puši, ne pije (sem kafe, i to svakog dana bez izuzetka oko podneva u gradu), ali i ne uspeva, ma koliko to pokušavao, da se iščupa iz kandži najvarljivije od svih navika, one radne. Probao je da se odvikne, nije da nije, da ostavi posao makar na neko vreme odlascima na odmore, na more, ali je svaki put poklekao pred zovom praznog papira i zašiljene olovke. Uostalom, ko još provodi dane u bungalovu crtajući, dok mu se čitava porodica brčka u moru svega par stotina metara daleko, naročito ako to zaista ne mora? Jedan od retkih ljudi koje znam a koji se oseća nelagodno kad nema nikakvih spolja nametnutih radnih obaveza, eto ko, jedan od onih koji oseća da je dan propao, bez obzira čime je sve korisnim ispunjen, ako tog dana nije "pala" makar jedna nacrtana postavka, jedna ilustracija, jedna strana... I zaista, šta god da se bilo gde dešava u ovom ludom svetu koji sve više žuri sve manje znajući kuda, postoji jedna stvar u koju možete biti bez ostatka sigurni, jedna konstanta na koju možete uvek računati... A to je da, bez obzira na sve, Maza uvek nešto crta.

Ne samo da Maza uvek nešto crta, on to uvek radi dobro... Što je ono što čini presudnu razliku, uz sitan dodatak činjenice da kad kažemo "nešto", u Mazinom slučaju mislimo na "sve", naravno. Internacionalnu slavu stekao je crtajući za francuske serijale stripove o avionima, i po tome će ostati, usuđujem se da kažem, zauvek zapamćen u vascelom svetskom stripu, ali se Maza okušao u svakom mogućem žanru, svakom mogućem stilu. Od stripa na tragu potpune groteske "Bucko i Klik", preko stilizacije srodne legendarnom "Alanu Fordu" u "Školanu Fordu", u najboljem maniru istorijskog francusko-belgijskog stripa izvedenim "Vekovnicima", američkom stilu prilagođenog "Distractions-a", pa do modernom francuskom izrazu bliskih "Lady Spitfire" i "Wundervaffen-a", Maza je na svaki od postavljenih izazova odgovorio na visokom nivou, uz jednu sasvim netpičnu veselost

koja dolazi od toga što Maza ima sjajne crtačke instinkte...

...Ali i zato što je u svom radu Maza izuzetno brz – toliko brz, zapravo, da bi većina njegovih kolega koji rade za iste izdavače kao i on, te samim tim svakodnevno odgovaraju na iste izazove, bez oklevanja rekla da je Mazina brzina nehumana. Maza uspeva da na godišnjem nivou proizvede toliko broj tabli za toliko naručilaca u toliko stilova da se to graniči sa nemogućim. Trenutno crtački realizuje čak četiri francusko-belgijska serijala paralelno, što je nešto čime ne može da se pohvali, koliko sam ja bar upoznat, niti jedan drugi strip crtač na svetu, uz sitan dodatak "Distractions-a" za američko tržište, "Vekovnika" za balkansko, i mase sopstvenih crtačkih i ilustratorskih projekata, za svoju dušu. Eh da, zaboravio sam da dodam da uz sve to Maza organizuje i još uvek jedan redovan strip festival na prostoru Bosne i Hercegovine, onaj u Laktašima, kao i da stalno saraduje u radu udruženja strip autora Republike Srpske "Deveta dimenzija", njenom strip glasilu "Parabellum", te radu portala strip portala Udruženja za promociju i produkciju stripa, UPPS-a (www.upps-sajt.com)... Iz svega navedenog nameće se samo jedan mogući zaključak. Milorad Vicanović Maza jeste, dakle, sila prirode – neumoljiva, nepromenljiva, konstantna i nehumana. Ne mogu, stoga, da se oduprem utisku da je dobro što Francuzi ne znaju odgovor na pitanje ko je Milorad Vicanović Maza, jer je pitanje da li bi njihovi krhki, životom na Balkanu neotvrdli umovi mogli da prihvate surovu istinu o stihiji iz Laktaša, koju je ljudski rod teškom mukom uspeo da zauzda i upregne koristeći za taj nezahvalan posao medij stripa... Ovakvo mogu mirno da spavaju noću, znajući da tamo negde, u Laktašima, Maza uvek nešto crta.

Piše: Dejan Dabić

Multimedijski superheroji (34): Herkul Poaro

Trijumf malih sivih ćelija

Posle nešto manje od četiri decenije od poslednjeg romana Agate Kristi (Agatha Christie) – „Zavesa“ (Curtain – Poirot's Last Case, 1975), čiji je glavni junak bio nenadmašni belgijski detektiv Herkul Poaro (Hercule Poirot), britanska štampa prenela je informaciju da su naslednici slavne književnice dozvolili nastavak njegovih avantura iz pera Sofi Hane (Sophie Hannah) koja je, do sada, bila poznata po psihološkim trilerima, a u stvari je istinski fan literature Agate Kristi i, posebno, lika Herkula Poaroa. Zaplet i ime knjige biće držani u tajnosti do septembra 2014. godine, ali sasvim sigurno neće biti „vaskrsavanja“ popularnog junaka, čija je smrt opisana u „Zavesi“ (a za nju saznajemo preko naratora, Poaroovog prijatelja, kape-tana Hejstingsa), nego će radnja biti smeštena

u periodu koji obuhvataju romani „Misterije Plavog voza“ (The Mystery of the Blue Train) i „Opasnosti u End hausu“ (Peril at End House). Krajem prošle godine na britanskoj Aj-Ti-Vi (ITV) prikazla se poslednja epizoda iz serijala filmova o Herkulu Poarou kojeg je, više nego uspešno, tumačio Dejvid Suše (David Suchet) u periodu od 1989. godine do današnjih dana. Iako je nesporno da je Suše postao zaštitni Poaroov znak i na filmu i na televiziji, ne treba zaboraviti da je i Albert Fini (Albert Finney) sa velikim uspehom tumačio Herkula Poaroa u filmu Sidnija Lameta „Ubistvo u Orijent ekspresu“ (Murder on the Orient Express, 1974), i čak bio nominovan za Oskara za glavnu mušku ulogu (ovaj film bio je nominovan u 6 kategorija – jedna od njih bila je i za adaptirani scenario, a nagrađena je samo

Ingrid Bergman za žensku epizodu); ovaj je film, na neki način, ukazao na mogućnosti filmovanja Poaroa, pa su ga kasnije mnogi sledili, dovoljno je samo da na ovom mestu pomenemo „Smrt na Nilu“ (Death on the Nile, 1978), Džona Giljermine, gde je Piter Justinov (Peter Ustinov) tumačio Poaroa, da bi sve kulminiralo gotovo dvadesetpetogodišnjim serijalom sa nenadmašnim Sušeom, koji je Poarou udahnio tako prepoznatljivu samosvojnost (dovoljno je setiti se na koji način izgovara repliku o „malim sivim ćelijama“ ili kako šarmantno ubacuje francuske reči u engleski jezik).

Sa ove vremenske distance, neverovatno zvuči činjenica da je jedan ovakav multimedijski junak (koji je, valjda, jedini fiktivni lik o čijoj je smrti, nakon izlaska romana „Zavesa“, izveštavao na svojoj naslovnici čak i prestižni, „smrtno ozbiljni“ „Njujork tajms“) ušao u svet književnosti na jedvite jade; naime, prvi roman u kojem se pojavio – „Misterija u Stajlzu“ (The Mysterious Affair at Styles), odbijan je mnogo puta od strane potencijalnih izdavača pre nego što je objavljen 1920. godine (od ovog primera, u popularnoj književnosti valjda je bizarnije jedino odbijanje rukopisa Džozan Ketling Roling o Hariju Poteru od strane jednog izdavača koji je poručio autorki da „potraži posao od kojeg će moći da živi“). Evo kako iz Hejstingsove vizure naratora Agata Kristi opisuje svog popularnog junaka: „Njegova glava je imala savršeni jajoliki oblik, i uvek bi je nakrivio na jednu stranu. Brkovi su mu bili kruti, nalik na vojničke. Urednost njegove odeće je bila gotovo neverovatna; verujem da bi mu trunka prašine prouzrokovala više bola nego rana od metka“. Nesumnjivo je da su glavna obeležja lika Herkula Poaroa od samog početka bile inteligencija i otmenost (koja se u nekim trenucima grančila i sa ekscentričnošću – u tom aspektu začudnosti, mogla bi se pronaći paralela i sa likom Šerloka Holmsa, kao i činjenica da i Poaro nalazi svog arhineprijatelja u X-u, kao što ga je Holms našao u profesoru Morijartiju). I tako, u preko trideset romana i desetak priča, kao i u brojnim ekranizacijama, Poaro je zahvaljujući „malim sivim ćelijama“ uspevao da razotkrije sve zločine, čak i nakon svoje smrti (u „Zavesi“ on ostavlja pismo Hejstingsu razjašnjavajući novi „Slučaj Stajlz“ nakon svoje smrti („Mon cher ami, Kada budete ovo čitali, biću već četiri meseca mrtav“). Ali, pošto heroji ne umiru, Poaro nastavlja da živi ne samo u dosadašnjim knjigama i ekranizacijama, već će „novu mladost“ doživeti do godine u već pomenutoj knjizi Sofi Hane, na radost velikog broja obožavalaca.

Piše: Đorđe Bajić

Gravitacija

Gravity

Režija: Alfonso Cuarón

Uloge: Sandra Bulok, Džordž Kluni

Gravitacija je retka zverka. U pitanju je film koji je osvojio duplu krunu: simpatije kritike i naklonost publike. Retko, veoma retko se desi da jedan finansijski izuzetno uspešan film (a Gravitacija sa zaradom od preko 700 miliona dolara to svakako jeste) doživi gotovo jednoglasne hvalospewe filmskih kritičara. O dobijenim Oskarima i Baftama se i dalje uveliko priča. U čemu je tajna planetarnog uspeha Gravitacije? Kao prvo, neosporno je da je Alfonso Cuarón talentovan reditelj. Cuarón je 1991. godine u rodnom Meksiku režirao svoj prvi dugometražni film, romantičnu komediju *Sólo con tu pareja*, da bi se zatim otisnuo put Holivuda. Nakon solidnih, ali ne i sjajnih ostvarenja *Mala princeza* (1995) i *Velika očekivanja* (1998), Cuarón se vratio u Meksiko i režirao *I ja tebi kevu* (2001), gorku dramu koja danas uživa kulturni status. A onda – ponovo Holivud. *Hari Poter i zatvorenik iz Aksabana* (2004) imao je svoje trenutke, bez obzira na brojne hendikepe nametnute činjenicom da je u pitanju treći deo blokbuster serijala. Najvažnije – ovaj film je zaradio brdo para i učvrstio Karonove holivudske pozicije.

Nakon postapokaliptičnih *Potomaka* (2006), filma koji je, sasvim zaslužno, sasvim solidno prošao na blagajnama, Cuarón je napravio pauzu dugu pet i kusur godina – uglavnom čekajući da se stvore uslovi potrebni za realizaciju njegovog narednog projekta – kamernog spektakla (oksimoron koji najbolje objašnjava koncept filma) smeštenog u svemir. Početak snimanja je odlagan zato što je Gravitacija zamišljena veoma ambiciozno, pa je bilo neophodno da tehnologija uhvati priključak sa onim što su scenaristi, Alfonso Cuarón i njegov sin Džonas, zamislili.

Kada su se konačno stekli tehnički uslovi za realizaciju, bilo je nophodno osigurati krupna glumačka imena koja bi opravdala pozamašni budžet od oko sto miliona dolara. Prvobitno je bilo planirano da glavnu ulogu odigra Anđelina Džoli, ali se to na kraju nije dogodilo. Testirane su brojne glumice sa holivudske A liste (između ostalih Natali Portman, Naomi Vots i Rejčel Vajs), da bi konačni odabir pao na Sandru Bulok. Džordž Kluni je zamenio Roberta Daunija Juniora i upotpunio glumačku podelu pošto je Gravitacija film sa samo dva važna lika. Bulok i Kluni su, ispostavilo se, sasvim dobar tandem. Pored njih dvoje, u filmu gotovo da i nema drugih glumaca, pa je od ključne važnosti bilo da njihov odnos deluje uverljivo. Posebno se Sandra Bulok našla pred velikim izazovom. Glumica se pripremala šest meseci za fizički izuzetno zahtevnu ulogu. Akrobacije koje je morala da nauči su zahtevale da bude u vrhunskoj kondiciji. Naravno, nije se snimalo u svemiru, već u studiju, ali iskušenja su bila velika.

Na sreću, Gravitacija je jedan od onih filmova u kojima se sve sklopilo kako treba. Genijalnost Kuaronovog filma leži u jednostavnosti osnovnog koncepta, odličnoj režiji, spektakularnim kompjuterskim efektima i snazi glavne glumice. Gravitacija je podjednako uspešna i kao 3D spektakl i kao drama. U konačnom zbiru, dobijamo film koji može da parira svemirskim klasicima kao što su *Odiseja* u svemiru 2001 ili *Osmi putnik*, a to je postignuće na koje nisu smeli da računaju ni oni najoptimističniji. Nema dileme. Gravitacija je film godine. Šanse da se do kraja 2013. pojavi film koji će pomutiti slavu Kuaronovom ostvarenju su male, gotovo nepostojeće.

Piše: Zoran Janković

Trka života

Rush

Režija: Ron Howard

Uloge: Daniel Bruhl, Chris Hemsworth, Alexandra Maria Lara, Olivia Wilde, Pierfrancesco Favino

Za one koji u svakom filmu, kao i u ostalim vidovima narativa, traže naravoučenije, Trka života, novi film Petera Morgana i Rona Howarda, prava je riznica kristalno jasnih nauka; iz ovog filma se nanovo može naučiti da je zavist gadna rabota, a da se upornost katkad i zbilja isplati. Obratimo li više pažnju na čisto filmsku (i filmofilmsku) vrednost ovog ostvarenja, u par koraka dolazimo do ubedljivog zaključka, poput onog koji veli da pravi majstori pre ili kasnije ponovo zasijaju punim sjajem, a da je možda kucnuo čas da se savremeni repertoarski film napokon vrati izvorištu u vidu tradicionalno ustrojene i ispričane priče.

A Trka života, ta majstorski u delo sprovedena priča o rivalitetu Nickija Laude i Jamesa Hunta, neustrašivih vedeta automobilističkog sporta tokom sedamdesetih godina prošlog veka, upravo je to – sugestivna i upečatljiva biografska, tradicionalno postavljena priča o nizu uzbudljivih i filmičnih epizoda iz života intrigantnih junaka i ikoničnih pojava jedne ere i pomenutog sporta. Iako iza nje stoje imena Morgana i Howarda, potvrđenih majstora kojima bi mnogo i posve hitro oprostili i eksperimentisanje formom i sadržajem na

ovu samozadatu temu, u Trci života ne zatičemo mnogo dramaturške/pripovedne akrobatike. Uz tek poneku sinkopu i par ritmički usklađenih elipsi, koje znalčki dodatno potcrtavaju ciljanu poentu, ovo je film koji je vešto sveden na svoju bit, bez upadljivih viškova i poigravanja motivima i tonom.

Trka života u tom smislu prilično odudara od konkurencije koja puca na same visove box office lista, jer ovo je svesno staromodan film u kome sve funkcioniše kako treba. Diskretno i sigurno je postavljen kontrast između dva ključna lika (Laudine samokontrole i usredsređenosti na cilj naspram Huntovog hedonizma bez zadržke), pokrivenne su sve važne i filmski učinkovite tačke njihovog složenog i turbulentnog odnosa, jasno je opcrtan širi kontekst koji pojašnjava dovoljno toga iz same srži priče, stvoren je čitav niz umešno sročениh scena i dinamičnih prizora automobilskih trka i nevolja koje ih nužno prate, a površ svega, tu je i emotivno prilično ubedljiva priča o jednom vibrantnom odnosu u krajnje zanimljivom okruženju. Ron Howard ovde, posle niza nepotrebnih naslova mahom iz domena lako poroznog i, na duže staze

gledano, suštinski bezvrednog filma, pokazuje zašto i u veri u klonule favorite valja istrajavati. Jer Trka života je odličan film koji će pomnije filmofile u trenu podsetiti da se, mimo čak i nedopustivo dugog kreativnog posta, moglo očekivati od reditelja superiornih, pa i nezaboravnih ostvarenja kao što su Apolo 13 i Ucena, kao i značajnih dela dramski naglašenijeg profila poput Novina i Frost/Nikson.

Često i nadahnut reditelj i iskusani i pouzdan scenarista, što Howard i Morgan (ne samo na ovom uzorku gledano, naravno) jesu, nisu dovoljni da bi film stigao do kote određene za zaokružena i sasvim valjana dela. Pomoć ovde stiže u vidu poletne, prikladne i zrele glume dvojca Bruhl–Hemsworth, koji su se junački izborili sa pojednostavljenošću priroda i nazora likova koje ovde otelotvoruju i tumače, te njihova igra u potpunosti odslikava sugestivnost promišljeno-proživljenog mačizma u eri koja je takvo ponašanje i podsticala i oblikovala. Tome treba dodati i naglašenu, a suptilnu vizuelnu kulturu filma, majstorski ritam ove dvosatne priče i diskretnu i potpuno primerenu rekonstrukciju ere, scenografsko-kostimografsku i inu rekonstrukciju koja prilično upečatljivo sugerise utisak o znatno raskošnijem budžetu od onoga o kome je ovde zbilja reč.

Trka života, odlično ostvarenje, kao stvoreno i za filmofilsko uživanje na prvu ili drugu loptu, ali i za potonju podrobniju analizu i ponovno gledanje, dobrano klonulom repertoarskom filmu vraća ono što mu je i najpotrebnije, a što je zapravo neznano zašto zapravo prezrena i odbačena bit ove nekada ponosne fele – tradicionalistički narativ, uzbudljivu priču, dopadljive likove koji ne traže, ali već pri isteku prve rolne osvajaju i empatiju i razumevanje gledateljstva, snažnu emociju i pregršt filmski nadahnutih prizora.

Krugovi

Režija: Srdan Golubović

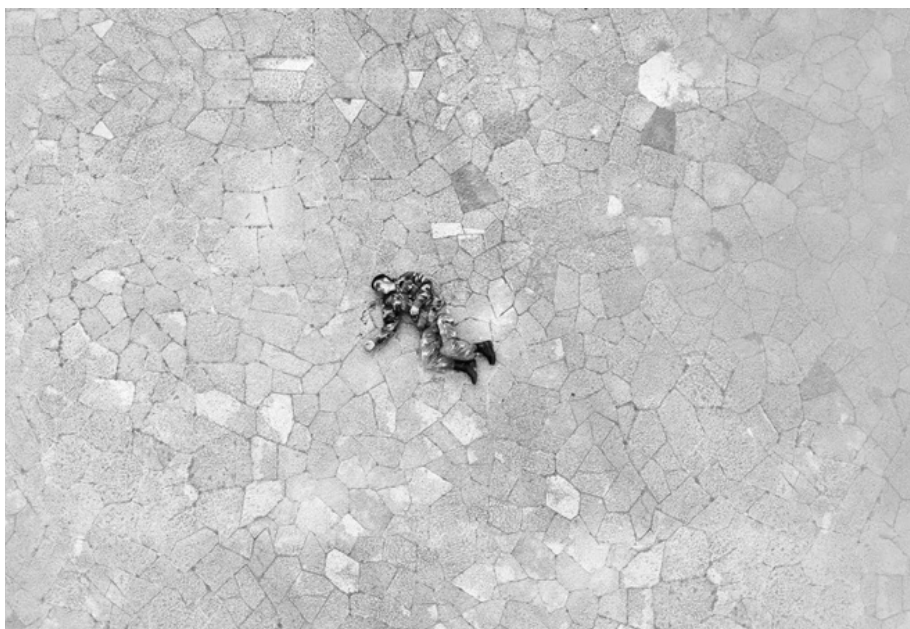
Uloge: Nebojša Glogovac, Aleksandar Berček, Hristina Popović, Leon Lučev, Boris Isaković, Vuk Kostić, Nikola Rakočević, Marko Janketić

Film "Krugovi" Srdana Golubovića („Ap-solutnih sto“, „Klopka“), po rečima samih autora, „preispituje posledice jednog herojskog čina“ (ilustrativno deluje dilema junakovog oca o efektu sinovljeve žrtve: „kamen kad baciš u vodu, nešto se desi – pojave se oni krugovi“). Scenaristi Srdan Koljević i Melina Pota Koljević posli su od istinite priče o Trebinjcu Srdanu Aleksiću koji je u januaru 1993. godine, dok je rat u BiH uveliko trajao, štitio svog poznanika Bošnjaka, zbog čega ga je na smrt pretukla grupa pripadnika Vojske Republike Srpske (Srdan je posle nekoliko dana od posledica povreda preminuo u bolnici) i dramaturški je nadgradili, ne bi li ispričali univerzalnu priču o ljudskom stradanju i potrebi da se i u najtežim vremenima ne izgubi elementarna ljudskost. Priča filma „Krugovi“ ispričana je modernim korišćenjem stepenastog fleš beka (flashback). Fabula se račva u tri rukavca: početak je u Trebinju, pre više od deset godina, kada Marko za vreme rata strada od ruku svojih sunarodnika, ali tu sekvencu ne vidimo do kraja (ne vidimo kako se ona završava – to ćemo saznati tek na kraju filma), već se ona prekida montažnim prelazima u sadašnjosti – i to kako u samom Trebinju, gde vidimo kako je taj događaj iz prošlosti posebno uticao na Markovog oca Ranka i na Bogdana, sina jednog od Markovih ubica (po mnogo čemu, Rankov i Bogdanov odnos je ključan u filmu, jer se preko njega prelama smisao žrtvovanja i praštanja), tako i u Nemačkoj, gde živi Haris kojem je Marko spasao život i koji će na kocku staviti sve što ima (sređen porodični život i sreću u novoj domovini), ne bi li na neki način odužio dug i zaštitio Nadu, nekadašnju Markovu devojku – i na kraju, poslednji rukavac vezan je za Beograd u kojem kao hirig radi Markov drug, Nebojša koji se suočava sa dilemom da li da

operiše teško povređenog Todora, jednog od učesnika u Markovom ubistvu.

Srdan Golubović izborom montažnih pravaca – posebno prilikom kretanja Marka, Harisa i Bogdana – efektivnim korišćenjem jednog od sredstava filmskog jezika uspostavlja korelaciju između njih (jer oni sadrže izuzetne karakterne osobine, a istovremeno su, svaki na svoj način – i stradalnici), a kod gledalaca izaziva poseban psihološki efekat koji nije samo jednostavna identifikacija sa njima, već mnogo više od toga (gledaocima se na ovaj način sugerije da će se nešto dogoditi u smislu dramske radnje i da od tih junaka očekuje da na nju utiču). Kao i u filmu „Klopka“, i u „Krugovima“ Srdan Golubović pokazao je izuzetan rafinman u režiranju psiholoških scena, a za njihov poseban kvalitet zaslužni su i sjajni glumci, pre svih Aleksandar Berček (Ranko), hrvatski glu-

mac Leon Lučev (Haris) i jedan od naših najtalentovanijih mladih glumaca, Nikola Rakočević (Bogdan). Nijednog trenutka u filmu „Krugovi“ ne oseća se ostrašćenost ni prema jednoj strani, niti autori žele bilo šta drugo da potenciraju što bi ukazivalo na bilo koga u našem „balkanskom karakanzanu“; u tom smislu, autori stoje u odnosu na svoje likove – kako je to nekada govorio Flober (Flaubert) – „kao Bog u odnosu na zbivanja na Zemlji“. Činjenica da je tako, prepoznata je i širom sveta – od Sjedinjenih Američkih Država, gde je na Sandens festivalu (Sundance) prvi put prikazan i nagrađen (kao do sada jedini film u takmičarskom programu iz našeg regiona), pa sve do naših prostora – domaće premijere na Festu, projekcije u Trebinju ili učešća na Sarajevo film festivalu, gde je, što je posebno zanimljivo, film dobio nagradu gledalaca. Izbalansiranim režijskim postupkom Srdan Golubović je uspeo da izbegne patetiku (čak i gledalačku mržnju kod „negativaca“, jer i oni pokazuju, makar na kraju, da su slabi i da se na neki, samo njima znani način – kajju) i u najbrutalnijim i najmučnijim scenama (a takva je, pored Markovog ubistva i ona u kojoj Nadin muž pokušava da sazna od Harisa gde mu je sin). Gledaoci kraj filma dočekuju potreseni i sa puno emocija (možda je najuzbudljivija premijera, u tom smislu, ipak bila ona u Sava centru, na Festu, pred više od tri hiljade gledalaca kojoj je prisustvovao i otac Srdana Aleksića, Rade), ali sa ubeđenjem da plemenitost i ljudskost nisu uzaludni. Od jednog filma, pogotovo u vreme kakvo je naše, više se i ne može očekivati.

Piše: Zoran Janković

Odumiranje

Režija: Miloš Pušić

Uloge: Branislav Trifunović, Dara Džokić, Boris Isaković, Emir Hadžihafizbegović, Jasna Đuričić, Milica Janevska, Novak Bilbija, Miodrag-Miki Krstović, Lidija Stevanović

Lako se može ispostaviti da je (mereno na uzorku srpske filmske 2012. godine) upravo *Odumiranje*, drugi dugometražni igrani film Miloša Pušića, zapravo najefektnija/najrečitija filmska ilustracija narodske izreke koja nas podseća da upravo tiha voda breg roni. Jer *Odumiranje* jeste ta tiha voda, i to po nekoliko značajnih osnova – film je nastajao uglavnom mimo neizostavno neprimerene medijske pažnje, izbegao je gotovo poslovični srpski postprodukcijski pakao u trajanju od nekoliko godina a katkad i čitave decenije, te je završen za samo nepunu godinu dana, uz to, premijeru doživeo u jednom od takmičarskih programa još uvek viđenog festivala u Karlovim Varima, a sve to bez teške medijske artiljerije, koja je ionako ponajčešće tek pokrivalica za stvarnu autorsku nemoć i mitomaniju kojoj pomoći naprosto nema i ne može da bude. Ali sve navedeno ne bi bilo toliko značajno, i mirne duše bi se moglo podvesti pod širu, pa i parafilmsku priču o sudbini i razvojnom putu jednog ovdašnjeg ostvarenja, da *Odumiranje* nije, a što je i daleko najvažnije i za ovaj prikaz i za sam film i sve uključene u njegov nastanak, valjan film. A Pušićevo *Odumiranje* je vrlo dobar film, film čije se i manjkavosti mogu razumeti i pojasniti u okviru zdravorazumskog, bez imalo navijačke relativizacije. *Odumiranje*, inače, filmska adaptacija dugovečnog pozorišnog komada autora Dušana Spasojevića sa repertoara beogradskog Ateljea 212 ne donosi ništa prevratnički niti inovativno, ali sugestivno podseća na ono što je srpski film nekada bio i što bi možda nanovo mogao da postane. *Odumiranje* je u tom smislu retka pojava u ovdašnjoj kinematografiji – film koji, pored zanaatske kompetencije, koja bi ionako u srećnijim okolnostima trebalo da bude tek osnova svih osnova, pleni na prvom mestu sveopštom ozbiljnošću, koja,

srećom, nijednog trenutka ne pređe onu pipavu granicu koja je razdvaja od uvek bliske pretencioznosti. Naprosto, ovo je film koji sebe shvata ozbiljno i koji u svakom aspektu jasno reflektuje ozbiljnost onih koji (u kreativnom smislu) iza njega stoje.

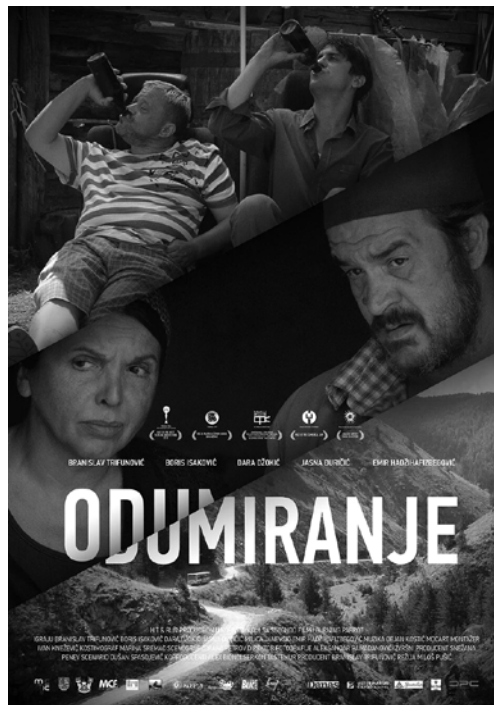
Nakon neosporno zadovoljavajućeg i zanimljivog dugometražnog debija filma *Jesen* u mojoj ulici od pre nekoliko leta, smeštenog u mikrokosmos novosadskih predgrađa, Pušić se u *Odumiranju* našao na potencijalno skliskom tlu – adaptaciji dobro poznatog pozorišnog komada, uz to, na temu tihe i neumitne propasti srpskog sela, zabata koji su dobrobrano kompromitovali i izraubovali Radoš Bajčić i svita mu. Spas ovde dolazi iz dva pravca – Spasojević i Pušić, sa izuzetkom par scena i rešenja u kojima lik koji tumači u srpskom filmu naprosto neizbežni Emir Hadžihafizbegović donosi nešto vedrine posred opšte tame i sveprožimajućeg nespokoja, *Odumiranje* svesno lišavaju koketiranja sa ionako varljivim očekivanjima publike, te ovde nema posprdnog tona i lako kvarljivog humora; pored toga, scenariistički dvojac odušno naglašava da se odumiranje iz naslova ovde odnosi u prvom redu na nestanak topline u odnosima među bližnjima, a uz to i bližnjima koji su za takvu prisnost nekada bili i kadri i voljni.

Pored toga, ključni motiv *Odumiranja*, a to je jasno potencirano na dovoljno punktova same priče, jeste tiha osuda samodovoljnosti, ovde mahom predstavljene kroz usredsređenost na vlastiti bol gotovo svih aktera ove priče. Spas koji možda tamo negde čeka ljude spremnije na promenu i iskorak put oslobođenja od (samo) nametnutih stega otačice, nažalost, tek sanak pusti; iako jasno postavljen, ovaj emotivni okvir bio bi praktično nemoguć bez nadahnute glumačke igre ovde okupljenih

glumaca. Po pitanju zrelosti i višeslojnosti prednjači Boris Isaković, Dara Džokić hrabro podseća na nekadašnju tradiciju upečatljivih nosećih ženskih likova iz jugoslovensko srpskog filma iz boljih mu dana, dok Milica Janevska i Jasna Đuričić svedoče o mogućnostima i prednostima minima lističkog pristupa zanimljivim filmskim epizodama.

Ovde negde se stiže i do glavnog nedostatka filma, a to je uloga Branislava Trifunovića, koji se, nažalost, zadržava na tački upotrebljivog, ali ne i nadahnjujućeg. U odbranu ovog glumca (a ovde i producenta) može se navesti da je lik koji on u *Odumiranju* tumači, mimo prvobitnih obrisa, ipak ostavljen na koti pasiviziranog lika kome je dopalo da mu se veći deo radnje (pa i životnih ishoda) tek tako događa. Ali i mimo toga, i uprkos na (doduše, blage i bleđe) mahove prenačene folklorizacije, *Odumiranje* se, uz mnogohvaljene Golubovićeve Krugove nameće kao najpotpuniji srpski film godine. To ni ne bi trebalo da čudi, imajući u vidu da *Odumiranje* nekom tamo potencijalnom, strpljivom, dobronamernom i fokusiranom gledaocu nudi dovoljno toga – iskrenu emociju, ubedljivu dramu, likove čije patnje i posrtanja deluju uverljivo, pa i poznato, nekoliko prizora za pamćenje, pominjano serioznost, sveopštu kultivisanost i jasnu poentu.

Pametnome dosta.

Vek džeza (14)

Bil Krou

Bil Krou je nezavistan džez muzičar (kontrabasista) koji živi u Njujorku. Piše humorističku kolumnu za mesečni internet časopis „Allegro“. U svojoj knjizi „Jazz Anecdotes“ uradio je izvanredan posao uhvativši neizrecivo: osećaj samog džeza, duševnost i ludi humor koji koegzistira sa melanholijom i nemirom. U ovoj knjizi smeh čini često brutalan i tegoban život džez umetnika podnošljivim, čak i zabavnim, a iskričavi dijalozi će oduševiti svakog ko voli dobru priču.

Reč „Džez“

U knjizi „Anegdote o džez muzičarima“ čini se prikladnim da se jedno poglavlje pozabavi samom reči „džez“. Bilo je mnogo pokušaja da se ustanovi poreklo reči, ali nijedan nije bio potpuno uspešan. Neki lingvisti su otkrili poreklo u Africi i Arabiji, dok se drugi, sa verovatno više dokaza, drže toga da potiče od francuske reči jaser, što znači „časkati, brbljati“. Postoje nagađanja da je reč nastala prepravljajem skraćenica ličnih imena prvih muzičara: „Čarls“ (Čez) ili „Džejms“ (Džes). Po jednom drugom izvoru, poreklo reči potiče od imena čikaškog muzičara Džezba Brauna.

Neki istoričari nalaze poreklo u žargonskim izrazima za spermu (eng. gism, jasm). Tačno je da se reč „jazzing“ dosta upotrebljavala kao izraz za snošaj, ali niko nije sa sigurnošću mogao da utvrdi da je ovakva upotreba prethodila muzičkoj referenci. Neki prvi džez muzičari sećaju se da su oko prekretnice veka čuli kako se reč „jazz“, i u Nju Orleansu i u San Francisku, koristi u erotskom smislu.

U jednoj priči pominje se parfem kao mogući izvor reči. Dok je kao mladić radio u cirkuskom bendu u Luizijani, Garvin Bušel je sa nekim starijim muzičarima diskutovao o ovoj temi:

Ispričali su da su Francuzi sa sobom u Nju Orleans doneli i proizvodnju parfema i da je u mestu bilo veoma popularno ulje jasmína (eng: jasmine). Kad su ga dodavali parfemu, to su nazivali „jassing it up“ (ulepšavanje, začinjavanje). Jak miris je bio popularan u oblasti crvenih fenjera, gde bi prostitutka prišla potencijalnoj mušteriji i upitala: „Da li si, mladiću, večeras za 'jass'?“ Izraz je postao sinonim za erotske aktivnosti, ali se primenjuje i u muzici.

Njuorleanski bend Džonija Stejna je 1916. svirao vrstu muzike koja je bila nova u Čikagu. H.O. Brun opisuje kako je „džez“ postalo ime muzike koju su svirali: Dok su bili u klubu „Šilers“, reč „jass“ je prvi put primenjena na muziku. Penzionisani vodviljski zabavljač, razgaljen nerazblaženim mešanim viskijem i nadahnut pulsirajućim tempom ovog živahnog benda, ustao je od stola i povikao: „Jass it up, boys!“

Reč „jass“ je u raskalašnom žargonskom rečniku čikaškog podzemlja bila op-scena, ali je kao i druge vulgarnе reči tog tipa primenjivana na sve i svašta i toliko je imala široku upotrebu da je njeno pravo značenje postalo opskurno.

Hari Džeјms, menadžer „Šilersa“, nije oklevao. Kad je pijanica nastavio da uzvikuje „Jass it up, boys!“, čikaški stručnjak za klubove se zamislio. Pripiti vodviljski zabavljač unajmljen je da sedi za stolom i viče: „Jass it up!“ svaki put kad bi to poželeo – a pića su bila na račun kuće. Sutradan je bend angažovan, a iznad ulaza je sjajnim crvenim slovima pisalo:

STEIN'S DIXIE JASS BAND

Od tada su stanovnici Čikaga imali reč za neimenovanu muziku.

Posle nekih personalnih izmena, bend je angažovan u restoranu „Rajzenveber“ u Njujorku.

Energičan naslednik regtajma napokon je okončao svoj razvoj od reči „jass“ do „jazs“ i u Njujork tajmsu od 2. februara 1917. otkrivamo da se prvi put pojavila reč koja se pisala „jazz“. Reklama „Rajzenvebera“ na zabavnoj strani tog izdanja hvalisala se: „Prvo pojavljivanje na Istoku čuvenog 'Original Dixieland Jazz Banda'“. Nik Laroka tvrdi da je reč „jass“ promenjena zato što deca, kao i nekoliko vragolastih odraslih ljudi, nisu mogli da odole iskušenju da obrišu slovo „j“ sa njihovih postera. (U engleskom reč „ass“ znači „magarac“, „zadnjica“ i „snošaj“ – prim. prev.)

Ralf Berton je imao drugog kandidata za prvu upotrebu ove reči. On daje sledeće objašnjenje:

Plesač i komičar Džo Frisko je 1915. godine imao angažman u Nju Orleansu i čuo je belaički spazam bend, kako je lokalno nazivan (instrumenti napravljeni od stvari iz domaćinstva i komične ludorije), koji je svirao vrstu vesele parodije na muziku koju su naučili u crnačkim oblastima crvenih fenjera. Frisko im je našao svirku u „Lembs kafeu“ u Čikagu, pod nazivom „Tom Brown's Band from Dixieland“. Posao je dobro išao; produžili su im angažman.

Uvaženi sindikalni muzičari prezirali su uljeze i objavili su oglas optužujući ih da sviraju „ništa više do jeftinu, besramnu JASS muziku“. Šokantna reč od četiri slova imala je predvidiv efekat. Sledeće nedelje je „Lemb“ morao da doda još četrdeset

stolova i promišljeno je promenio njihov naziv u „Brown's JASS BAND from Dixieland“. To je bila prva poznata javna upotreba ove reči.

Možda nikad neće biti jasno utvrđeno ko je prvi upotrebio ovu reč. U svakom slučaju, brzo je prihvaćena kao univerzalni izraz za muziku improvizovanu za brzi ritam. Nejtan V. Pirson mlađi opisuje neodobravanje ove nove muzike od strane izvesnih moralista:

Negotovanja protiv džezа bilo je u izobilju. Na primer, grad Sion u Illinoisu je januara 1921. zabranio džez, stavljajući ga u isti rang sa duvanom i alkoholom, kao greh bez koga njegovi građani mogu da žive. Mnogi su smatrali da reč „džez“ u sebi ima seksualnu konotaciju. Što je gore, strahovalo se da je „divlji“ ples koji su njegovi ritmovi izazivali navodio mlade na seksualnu razuzdanost i izopačenost. S obzirom na to doba, takav plašljiv stav verovatno je pojačao interesovanje za muziku i njeno društveno okruženje.

Ma kakvo da je poreklo reči „džez“, ona je odolela mnogim pokušajima da je promene. Djuk Elington je nikad nije odobravao i više je voleo otmenjiju terminologiju. Izjavio je:

Sve u svemu, džez je oduvek bio kao neki mladić s kim ne biste želeli da se vaša ćerka zabavlja. Reč „džez“ je deo problema. Ona nikad nije izgubila vezu sa njuorleanskim burdeljima. Tokom dvadesetih pokušao sam da ubedim Flečera Hendersona da to što radimo nazovemo „crnačka muzika“. Sada je kasno. Muzika se toliko integrisala da ne možete da kažete šta je šta kad je boja u pitanju.

Drugi ljudi su izražavali nadu da će se sama muzika osloboditi „stigme“ seksualne konotacije. Napori muzičkih časopisa tokom tridesetih i četrdesetih da izmisle novu reč imali su za rezultat neubedljive zamene kao što su „ragtonia“, „syncopex“, „crewcut“, „Amerimusic“ i „Jarb“.

Seksualna konotacija reči je sada, u 21. veku, skoro potpuno iščeznula. „Džez“ se sada koristi da označi razne muzičke forme, kao i stil brodvejskog pozorišnog plesa, patentirani režim vežbi, toaletnu vodu, košarkaški tim i, nekad, marku kompjuterskog softvera.

Piše: Aleksandar Nikolić Coa

Živeti večno

Oasis – Definitivno možda veliki bend

Toni Parsons je jednom prilikom izjavio da su Oasis primer kako uspeti bez talenta. I u neku ruku bio je potpuno upravo. Kada bi me neko pitao da li volim i slušam Oasis rekao bih "naravno". Sa druge strane na pitanje da li mislim da imaju izuzetne tekstove i vanserijsku muziku morao bih da odgovorim sa "ni najmanje". Pa šta je onda to što čini ovaj bend velikim?

Na to pitanje teško da bilo ko može da da potpun odgovor. Sve je počelo na graničnom prelazu između osamdesetih i devedesetih. Grandž je uveliko uzimao maha u Americi čekajući "Nevermind" i "Ten" da ga zacementiraju na muzičkom postolju. Međutim ova nesvakidašnja pojava koja je izobličila istoriju popularne muzike jezivo brzo se širila i starim kontinentom. Verovatno izrevoltirani tolikom amerikanizacijom, ljudi na "ostrvu" su samo čekali nešto što bi okrenulo stolove, ili ih bar postavilo jedan do drugog, ne bi li bili dostojni zasedanja na prosečnoj srpskoj slavi. Nogari tog stola deljali su se u Mančesteru. The Stone Roses su u to vreme već napravili bum svojim debi albumom i prošli put od grupe neživljenih derana koje su svi u Mančesteru bojkotovali do najpopularnijeg mladog benda u Ujedinjenom Kraljevstvu. Međutim, kako to inče biva, problemi sa menadžerom i unutar samog benda dovele su do toga da ruže brzo uvenu, ili tačnije da se kamen pretvori u prah. Samim tim njihove cipele su ostale neispunjene. U jednu su uskočili njihovi sugrađani Oasis a u drugu londonski Blur. Britpop je brzo u sebe usisao i imena poput Suede i Pulp ali najveća prašina se ipak pravila kad zaigraju dve cipele. Tačnije kad krenu da se šetiraju međusobno. Da ne bude zabune, nisu mediji izmislili rivalstvo između ova dva benda niotkuda. Njima u prilog su išle i izjave iz oba tabora, iako je jasno da su momci iz Oasisa debelo prednjačili. "Damien Albarn i Alex James treba da dobiju sidu i umru" reče jednom prilikom Noel.

Imajući sve to u vidu neizbežno se nameće jedna karta na koju je Oasis igrao a to je-budi drkoš! Uspelo je mnogima pre njih, prvenstveno lanu Brown-u (The Stone Roses) kao direktnom uzoru. Tako su braća Gallagher popljuvali i opsovali sve što se popljuvati može tokom svoje karijere. Nije više bilo zanimljivo samo prozivati Blurovce da su mamini i tatini sinovi. Međutim time su vrlo lako obezbedili svoje redovno pojavljivanje u medijima a to im je dobro došlo. Tu treba pomenuti i hm...specifičan bratski odnos Liama i Noela. Često su braća dospevala u novinske naslove tako što su se pobili međusobno ili prestajali da komuniciraju. Cela ta zbrka oko njih stvorila je svojevrsan hajp koji je neretko postao bitniji od same muzike. Pogotovo kada je nakon sjajnog debija "Definitely maybe" i njegovog dostojnog naslednika "What's the story morning glory" količina inspiracije počela da spašnjavala dok se, sa druge strane, količina opijata povećavala.

Sledeće godine se navršava 20 godina od izdavanja čuvenog "Definitely maybe". Albuma na kome je sve "kliknulo" i koji je nakon nedelju dana otišao u istoriju kao najprodavaniji debi album u britanskoj muzičkoj istoriji. Šta čini ovaj album veliki osim munjevite prodaje? Više stvari. Naravno, prvenstveno su tu pesme poput "Live forever", "Supersonic" i "Cigarettes & alcohol". Zanimljivi su i pojedini detalji na omotu koji, verovatno, svi vrlo dobro znate. Na prvi

pogled vidimo bend raštrkan u običnoj sobi. Međutim ako se zađe u dublje posmatranje ove klasične slike krenu da izranjaju određeni detalji. Tako na TV-u imamo scenu iz filma "Dobar, loš, zao". Na kaminu je navaljena slika Rodney-a March-a, engleskog fudbalera koji je igrao za Manchester City. Obožavanje "građana" je izgleda jedna od retkih stvari oko koje su se Liam i Noel slažu. U donjem levom uglu omot imamo sliku Burt Bacharach-a, američkog pevača-kompozitora koji je ujedno jedan od Noelovih heroja. Svi ti detalji zajedno sa sirovim zvukom gitara i melodičnim Liamovim deonicama doneo je nešto novo u tadašnjoj muzici. Spas koji su svi čekali. Tipove kojima ni tekstovi tematike "ja te volim ti si mi devojka" nisu umanjivali mačo stav i karakter rok zvezda. Engleska im se klanjala više nego kraljici. Oasis su, koketirajući sa mitovima, i sami postali jedan.

Epilog priče je usledio je 2009. Nakon 7 objavljenih albuma nestalnog kvaliteta i nebrojenih međusobnih sukoba Noelu je puko film i stavio je tačku na legendu zvanu Oasis. Svet i nije bio u nekom prevelikom šoku. Jebiga kako je drugačije pa moglo da se završi. On je oformio svoj Noel Gallagher And The High Flying Birds dok je mlađi burazer sa ostatkom benda napravio Beady Eye. Bratsko takmičenje se samim tim, u neku ruku, nastavilo. Ako se oslonimo na činjenicu da je Noel bio autor maltene svih pesama Oasisa jasno je na koga je bila manja kvota za pobjedu. Međutim u fudbalu i muzici kvote vrlo često ne znače ama baš ništa. Umesto sigurnog keca dobili smo neočekivani X. Oba tabora snimili su jako dobre i jako uspešne albume. Time su možda oba ega podmirena na neko vreme. Pitanje je koliko će to trajati.

Razlog zbog koga sam se upustio u ovo naglabanje je upravo ta godišnjica albuma "Definitely maybe". Tačnije mogućnost ponovog okupljanja benda za koncertno obeležavanje ovog jubileja. Ideju je, začuđujuće, prihvatio veći drkoš...onaj mlađi. Stariji braća i dalje odbija tako nešto. Ok, rećice te, onda ipak ništa. Ali kada se setimo šta je sve Noel kenjao za Albarna da bi se nedavno izgrlili ko najrođeniji, opevali duet i najavili saradnju, nije nelogično očekivati da ipak promeni ploču i oko ove mogućnosti.

Da rezimiramo. Da li će se Oasis ponovo okupiti 2014. ?

Definitivno...možda...

Piše: Miloš Najdanović

Rockumentarnica: Sound City

Nostalgija ili dobra reklama

Režiser i producent: Dave Grohl

Scenarij: Mark Monroe

Godine 1991. grupa Nirvana sa producentom Bučom Vigom uputila se iz Sijetla ka Los Anđelesu i čuvenom studiju Sound City da snime kultnu ploču „Nevermind“. Deceniju kasnije, bubnjar Dejv Grol ponovo kuca na vrata sada zatvorenog studija i u svom rediteljskom debiju prepričava njegovu istoriju.

Sound City studio je sa radom počeo 1969. godine i u njemu su snimali Nil Jang, Tom Peti, Roni Džejs Dio, Fleetwood Mac, Nirvana, Rage Against The Machine, Džoni Keš, Queens of the Stone Age, Metallica, Nine Inch Nails, Slipknot, i mnogi, mnogi drugi, a najsvježije, pred samo zatvaranje, Mastodon i Arctic Monkeys. Osim odlične opreme za snimanje, Sound City je zahvaljujući osnivačima Džou Gotfridu i Tomu Skiteru otkrio i probio Rika Springfilda, delimično je zaslužan za pripajanje paru Linzi Bakingem/Stivi Niks bendu Fleetwood Mac, i izrodio je neke od najpoznatijih producenata poput Nika Raskulineca.

Film ima nekoliko priča u sebi. Od priče o čuvenom Neve pultu za snimanje, preko jedne od najboljih soba za snimanje živog bubnja. Velika je, ima odličnu akustiku, a nastala je sasvim slučajno i neplanirano. Ostatak fabule je uglavnom pričan hronološki, tako da prati kompletan razvoj studija sa svim padovima i ponovnim uzdizanjima, pa do samog stavljanja katanca.

Dušu dokumentarcu daju sporedne priče o osoblju i prijateljskoj atmosferi koja je postojala u studiju. Takođe, cilja na emocije pričom o Riku Springfildu koji je, ponet slavom, napustio Džoa Gotfrida koji je predstavljao očinsku figuru u njegovom životu; borbom za opstanak nove vlasnice Šiven O' Brajen u vreme digitalizacije; o Pauli Salvatori, sekretarici u koju su svi muzičari bili zaljubljeni i, na kraju, o Niku Raskulincu koji je od običnog potrčka postao cenjeni producent.

Studio je tokom 70-ih dobrim delom 80-ih godina cvetao, posla je stalno bilo, a na zidu

je bilo sve više platinastih ploča. Kraj 80-ih doneo je digitalizaciju i uvođenje kompjutera u proces snimanja. U dokumentarcu se skoro jednoglasno slažu da nikada nisu prihvatili digitalni zvuk i način snimanja, jer se muzika više ne svira već programira, pa svako može biti muzičar. Naravno, jedini pobornik računara je Trent Reznor, uz opravdanje da on kompjuter koristi kao instrument, a ne isključivo kao alat za produkciju. Pojavom kompaktnih diskova i inovativnih tehnologija Sound City prelazi u vlasništvo Šiven O' Brajen, nema mušterija, a dugovi se gomilaju. Dolazi Nirvana, za 16 dana snimaju „Nevermind“, osvajaju američke top liste i telefon u Sound City-u ponovo zvonit. Javljuju se bendovi koji traže novi rok zvuk, i

bore se za opstanak analogne muzike: Rage Against The Machine, Queens of the Stone Age, Red Hot Chili Peppers itd. Zanimljivo je da je nekoliko nedelja po uspehu „Nevermind“ albuma, preminuo osnivač studija Džo Gotfrid.

Poslednje poglavlje filma počinje sa Dejvom Grohlom koji kupuje Neve konzolu i kreira svoj „studio 606“... a onda počinje magija. Nastaje „Reel to Reel“ – okupljanje muzičara koji su svirali u originalnom studiju da zajedno rekreiraju magiju Sound City-a. Pozivu su se odazvali Stivi Niks, Piter Hejs, Robert Levon Bin, Rik Springfild, Pet Smir, Kori Tejlor, Pol Mekarti, Krist Novoselić... Vrhunac je džem sesija nazvana „Mantra“ u kojoj su učestvovali Dejv Grol za bubnjevim, Džo Om za gitarom i Trent Reznor kao pijanista i producent.

Priča koje se Dejv Grol dotakao je stvarno dirljiva i prenosi duh netehničkog dela snimanja i produciranja jednog albuma. A Sound City je definitivno mesto koje je okupljalo vrhunske muzičare. Film je malo čudno koncipiran, nelogično ima neke celine, a onda naglo postaje čista hronološka priča. U početku Grol ima šaljiv pristup svemu, ali to vrlo brzo iščezava. Gorak utisak možda ostavlja kraj filma. Tolika priča i hvaljenje studija, zasebno Neve konzole, a na kraju vidimo da je Grol kupuje i kreira svoj studio. Dejv nezvanično nosi status „najljubaznije osobe u rokenrolu“, i treba verovati u njegovu dobru nameru ovog rokulmentarca, ali ne može se ne postaviti pitanje da li je sve to samo farsa i zapravo dobra reklama za njegov „studio 606“.

Piše: Miloš Najdanović

Matador, 2013

QOTSA

...Like Clockworks

Mračno, misteriozno, zastrašujuće...

"Ono što krasí pustinju, reče mali princ, to je što se u njoj negde krije bunar"... Pustinja je nekako muzički uvek povezivana sa psihodeličnim rokom i Kraljem guštera. Ta ista pustara, zvana Kalifornija izrodila je i žanr stoner rok. Prvenstveno sa bendom Kyess koji je prerastao u nešto mnogo veće - **Queens of the Stone Age**.

„...Like Clockworks“ je pratila serija animiranih klipova koji su najavljivali novu noćnu moru ovog sablasnog benda. Nikako neće nadmašiti sjajni „Rated R“, ali ozbiljno pretenduje da komercijalno i kvalitativno dostigne „Songs for the Deaf“ iz 2002. godine. Na to ukazuje i slična postava koja je radila na albumu. U proces snimanja ponovo su uključeni Dejv Grol, Mark Lanegan i Nik Oliveri.

Jedan deo pesama snimio je bubnjar Džoi Kastiljo, koji je u jednom trenutku otpušten iz benda, te je dolazak Grola bio logičan pokušaj popunjavanja praznine, makar dok se ne završi snimanje. Trajna zamena je Džon Tiodor, koji je na albumu lupao bubnjeve na naslovnoj numeri. Dodatno su svojim vokalima priču uveličali Trent Reznor, Elton Džon, Aleks Tarner, Broudi Dejl i Džejk Širs. Ujedno, ovo je

prvo izdanje koje je Džo Om stvarao sa Dinom Fertitom i Majklom Šumanom.

Džo Om i ekipa očigledno su se maksimalno posvetili snimanju i produkciji, a same detalje pesama su držali strogo u tajnosti. Na listi silnih instrumenata ne nalaze se samo silni sintisajzeri, šejkeri, čimbale, tamburica, klarinet, već i netipični efekti, poput, citiram „žabe“ i „vazduha“.

Omot inspirisan filmom „Drakula“ i već pomenuti klipovi ilustruju album kao mračan, misteriozan i na kraju zastrašujuć. Pesme to i isporučuju, kako tekstualno tako i muzički. Kao da im bas i gitarski rifovi nisu dovoljno jezivi, već celu atmosferu dramatizuju šejkeri, perkusije i bubanj, a sa klavijaturama dodatim u taj miks prolaze žmarci na pojedinim pesmama.

Na prvo preslušavanje album deluje sasvim

prosečno. Izgleda da je najavljivana lista gostiju samo podigla očekivanja previsoko. Na kraju većina gostiju nije imala tolikog uticaja na ceo album, više su bili deo marketinške kampanje usmerene na što bolju prodaju. Čak bi maksimalno uspeli u tome da im nije konce pomrsio „Random Access Memories“ grupe Daft Punk, objavljen u to vreme. Sa svakim sledećim slušanjem utisak o albumu se značajno poboljšava. Ono što na početku deluje kao zbrkana lista pesama polako dobija smisao. Većinom zvuči namerno gitarski sirov, prepoznatljivo za QOTSA. Rokerskije, pomalo veselije su „I Sat By the Ocean“, „If I Had a Tail“ i „My God is The Sun“. Suštu suprotnost predstavljaju „I Appear Missing“, „Like Clockwork“, „Keep Your Eyes Peeled“ i „The Vampyre of Time and Memory“ na kojoj čak Om svira klavir.

Najkompletnijim delom albuma čini se saradnja sa Reznorom na pesmama „Kalopsia“ i „Fairweather Friends“. „Kalopsia“ kao imenica označava stvari koje se čine lepšim nego što zapravo jestu. Klip za tu numeru predstavlja čudovište koje se krije pod maskom kako bi delovalo lepše. Reznor i Om udruženim vokalima, podržani Aleks Tarnerovim stihovima, većim delom pesme kreiraju tužnu atmosferu, traže sažaljenje za čudovište, a u refrenima kada čudovište pokazuje pravo lice, sintisajzere odmenjuju žestoke gitare. „Fairweather Friends“ je potraga za iskrenim prijateljima (umesto, kako naslov govori, onih koji vas napuste kada imate problem) i možda je najbolja na albumu. Vokalno udružuje Džoša Oma sa Nikom Oliverijem, Broudi Dejl (Oмова suprug), Markom Laneganom (ujedno ko-autor pesme), Trentom Reznorom i Eltonom Džonom, koji takođe svira klavir ovde. Bogami, ako su ovo Omovi pravi prijatelji, nije mu nimalo loše.

Poenta albuma je strah od smrti i svest o ljudskoj smrtnosti, zapravo Omovoj smrtnosti... ali i razočarenje. Vraćen iz mrtvih nakon rutinske operacija koja je krenula po zlu, zamalo je digao ruke od svega. Ali mesto da nestane i zavuče se u „zečju rupu nikad da ne bude pronađen“ (I Appear Missing), pevač izlaz nalazi u umetnosti i stvara jako ličan album, uz pomoć svojih prijatelja iz muzičkog sveta, i postaje Vampir vremena i sećanja.

Misliš da je najgore od svega daleko iza,

Da Vampir vremena i sećanja umro je?

Preživio sam. Govorim. Dišem. Nekompletan sam.

Živ sam, ura, grešiš ponovo jer ne osećam ljubav

Piše: Miloš Najdanović

RCA, 2013

Kings of Leon

Mechanical Bull

Mehanički bikovi po južnjačkim barovima širom Amerike jedna su od glavnih atrakcija. Ceo minut traje borba koja je zabavna i uzbuđljiva, a Debra Vinger u filmu Urban Cowboy pokazala je da ova igra može biti i seksualna. Uz dodatak rokenrola i ljubavi „Mechanical Bull“ grupe Kings of Leon pruža sve što je potrebno jednom modernom kauboju.

Na „Mechanical Bull“ braća Falovil vraćaju se korenima i svojim prvim diskovima. Na „Come Around Sundown“ i „Only by the Night“ više su se okretali alternativnom roku i evropskom tržištu, dok su u svojoj rodnoj zemlji bili potcenjivani. Već sa prvom pesmom „Super-soaker“ i stihovima Cause I'm the super soaker, red white and blew 'em all away, žele da se predstave kao Amerikanci koji nisu

zaboravili svoje početke inspirisane južnjačkim rokenrolom i bluzom. Na to sve dodaju garažni zvuk i otkrivena je šema iza albuma. Upravo mešavina ovih žanrova, pogotovo sa bržim pesmama, podseća na prva dva albuma „Youth & Young Manhood“ i „Aha Shake Heartbreak“.

Kings of Leon jesu karakteristični i po svojim ljubavnim pesmama, to rade odlično, zato ni ovaj album nije smeo da prođe bez nežnije strane. „Beautiful War“, „Temple“, „Wait for Me“, „Tonight“ i „On the Chin“ mogu se svesti pod laganije i emotivnije. Kao i sve balade Kings of Leon, idealne su za vođenje ljubavi i, uopšte, osećanje prisnosti sa voljenom osobom. Doduše, treba ih izbegavati u periodima raskida.

Kada se kompletno sagleda, disk je poprilično konzistentan. Nema očiglednog koncepta, ali neke sitnice, počev od omota albuma i njegovog naziva, navode nas ka američkim barovima i urbanim kaubojima. Nekako su i pesme usklađene da počinju bržim tempom, kada vaš provod u baru tek počinje, a poslednja „On the chin“ baš zvuči kao sikter, kada su već svi pijani, leže po(d) stolovima, dok osoblje polako naplaćuje račune, služi zadnju rundu i već kreće sa čišćenjem poda i skupljanjem stolica.

„Mechanical Bull“ je napravljen da zvuči jednostavno i vrlo pitko što ume da bude loše generalno, ali je ritmičan i to na ovom primeru zvuči savršeno. Vidi se da je pažljivo pripreman, da iako prost, on bude kompletan. Čak su izbacili i neke šire društvene teme u stihovima i okrenuli se ljudskoj svakodnevnici. I stvarno mu je teško naći ikakvu manu. Braća su ispravila sve greške sa svojih prvih albuma i servirali ih publici u mnogo zrelijoj i ozbiljnijoj ambalaži.

Piše: Miloš Najdanović

4AD, 2013

The National

Trouble Will Find Me

Plivamo nizvodno; hodamo pognutih glava; gledamo svoja posla... Bežimo od problema, muka, kavge... ali nas na kraju problemi sami pronađu. Bez ugovornih obaveza, rasterećeni od svega, spremni da naprave pauzu, The National ipak nalaze brzo inspiraciju i samo tri godine od „High Violet“ objavljuju novi disk „Trouble Will Find Me“.

Na tragovima post pank depresije bend nadograđuje svoju muziku i može se reći da su u poslednjim godinama uspeali da naprave autentičan zvuk, možda već savršen. Kako je u jednom stranom mediju napisano, oni sada samo „održavaju briljantnost“. Nema mnogo pomaka, The National su se jednostavno prepustili i pravili muziku po već proverenom receptu.

Za potrebe snimanja, indi rokeri su se odlučili za izolaciju u ambaru prepravljenu u mu-

zički studio (Clubhouse). Namera je bila da članovi budu nerazdvojni, da budu tim koji će jednim zajedničkim procesom doći do željenog zvuka. Prva inspiracija za stvaranje je jedan od najlepših ljudskih osećaja – rođenje deteta. Novopećeni otac Eron Desner u njihovu muziku unosi osećaj blagostanja i pozitivnih emocija. Šta je onda poremetilo stvari? Upravo ono iz naslova „Problem će me naći“. Tako je proces snimanja pri samom startu prekinut tornadom. Zatvorenima u studiju, bez struje, momcima nije preostalo

ništa drugo no da pod svećama sviraju akustično. Kasnije je naišao i uragan zbog koga su brinuli za svoje najbliže. Na muziku se sve to odrazilo odlično. Ambivalentnost emocija album čini ljudskim. Samo na trenutke pozitivan, uglavnom prevladava osećaj potištenosti. Osećaju se strah i tuga iz kojih se rađaju nada i uteha.

Sa tehničke strane, sve je besprekorno i precizno. Iako je najavljeno dosta poznatih gostiju, preslušavanjem se ne primećuje da su imali značajan uticaj. Primetan je napredak na klavijaturama, mnogo su bolji aranžmani i stvarno odlično odslikavaju atmosferu. Pored post pank uticaja, teži se ka indi folku, što je danas itekako tipično za moderne indibendove. Raznolikost instrumenata lepo je ukomponovana u jednu celinu kojom diriguje bariton glas Meta Berningera.

Album iz dubine vuče ka površini, teži nekom boljem pogledu na svet iako mu nije takva tematika. „Trouble Will Find Me“ dodatno i neosporivo potvrđuje da National nisu festivalski bend. Oni su mnogo ličniji, privatni, smatrate ih samo vašim. Ne želite da ih delite sa svetom. Slušaćete ih potpuno sami, u krugu najbližih prijatelja ili u nekom mračnom klubu izbegavajući kontakt sa osobom do vas.

Piše: Aleksandar Nikolić Coa

Brigand

Zaplešimo grešnici

Nije sumanuto reći da je debi album Briganda bio jedno od najiščekivanijih izdanja u zemlji. Još od nesrećnog kraja Jewy Sabataya čekalo se šta će Velibor Nikolić učiniti u svom prirodnom okruženju, tj. u nekom bendu. Popunio je on prazninu između JS-a i Briganda instrumentalnim EP-jevima i solo albumom. Taj album, iako stiski drugačiji od očekivanog, ispaao je sasvim dobro dok mu dva instrumentalna EP-ja, ruku na srce, i nisu bila neophodna. Izvesno je da je na Brigand bila usmerena mnogo veća pažnja nego svojevremeno na Jewy Sabatay. Možda čudno zvuči, ali tako je. Ipak je Jewy bio bend ispred svog vremena, tačnije ispred svoje zemlje. Postao je popularan tek nakon prestanka sa radom ali je znatizeljnim ušima, koje su se rađale paralelno sa njegovim krajem, ostavio nekoliko bučnih albuma u zaveštanje. I konačno je došao poziv na ples svim grešnicima koji su fanatično uživali u "Anđelinom

osmehu", "Nihilistu" i poslednjem "Jewy Sabatayu". Mnogobrojni grešnici ustali su da zaigraju jer koraci su bili tako poznati... Album simbolično otvara numera "Srpski rok" koja tangira globalni kulturološki fenomen hipstera. Pesma počinje lagano, neodoljivo blokautovski, da bi u prvi minut krenula silovitije, a svoj vrhunac doživela odličnim rifom pola minuta kasnije odmotavajući se nadalje u skoro pa poletnom raspoloženju. U prevodu hajljat albuma "na keca". Već sa sledećom "Kriptid i Alisa" bend se povlači na teritoriju sumornijih nota i šifrovane lirike. U tom maniru je, inače, većina albuma. Stihovi poput "Majčino mleko u topao asfalt" ("Samostrel") definitivno predstavljaju upečatljive slike maglovite poente. Ali ta magla je jedan od razloga što ćete se albumu vraćati iznova i trenirati vid. U "Mesečevom kumu" se najjasnije izdvaja još jedan momenat koji krase album, a to su eksplozivni izlivi između sredine i kraja pesme. Konkretno stih "Možda ti baš ne bude sve dozvoljeno", koji se gradiranjem glasovnog intenziteta u toku ponavljanja pretvara u emociju očaja, a koja se prostim pogledom na slova ne naslućuje kao moguća. "Samervind" je najslabija tačka albuma. Umesto nje bi pun pogodak bila neka od dve numere koje je bend objavio kao singlove, a koji se nisu našli na ovom albumu. Ukoliko bi hteli da podignu atmosferu "Malarne" bi svakako bila odlično rešenje dok bi "Okovan" dodatno zacemterirala sporiji tempo, ali je od

obične Brigand balade odvaja vanvremenski stih "Ti si se uvek smejala kao Jugoslavija". I dalje nije najjasnije zašto se ove dve pesme nisu našle na albumu. Možda je jednostavno proteklo previše vremena od njihovog pojavljivanja. Taktički, negde u sredini albuma, smeštena je najbrža stvar na izdanju. Silovita "Voleo sam te" odlično premošćava sporije polovine izdanja i još jedan je dokaz da se bend odlično snalazi u brzem tempu. Prava je šteta što tu snalazljivost ne upotrebljavaju češće. Sa druge strane mosta čekaju nas naslovna pesma "Zaplešimo grešnici" u stilu refrena "Blentostamina" već pomenutog Block Out-a, kao i pritajeni hit umerenog tempa "Metak sa mojim imenom". Prava poslastica ostavljena je za kraj a to je pesma "Tri noći". Nije ona najbolja na albumu, da se razumemo, već je epitet poslastice dobila zato što na njoj gostuje Jarboe koja je narodu najpoznatija kao član kulturnog benda Swans. Međutim, za priču Briganda jednako je bitan i podatak da je ova pevačica snimila i zajednički album sa bendom Neurosis, koji su očigledno jedan od uzora Veliboru i Brigandu. Ne nije naučila srpski zbog pesme, mahom je samo svojim glasom držala pozadinu umesto gitarskih solaža. "Zaplešimo grešnici" definitivno zvuči kao album za plesanje. S tim što kad kažem "plesanje" mislim na zombije koji plešu tango. Svi grešnici kojima je ovaj album namenjen shvatiće da je to zapravo kompliment.

Piše: Aleksandar Nikolić Coa

Organik toy

Unfit

Obično bih priču o bendu započeo njegovim svrstavanjem negde, bar približno. Sa Organic Toy to ide malo teže, mapirati njih u muzičkom koordinatnom sistemu konfuzije delikatna je rabota. Jeste to instrumentalni rok najsirovije rečeno, ali šta kada se krene dublje? Driblali su mi mozak žanrovi i izdriblali... Previše je ovo tvrdo za postrok a opet nekad previše "lako" za postmetal. Još kad dodate space sintove, onda pa tek... Bilo kako bilo, ovde imamo devet numera intrigantnih naslova i intrigantne dinamike sa generalnom presudom da je ovo ipak "tvrđ" album. Već u uvodnim numerama se da osetiti celokupan zvuk na izdanju, ali ipak ne znate kada će vas neki momenti iznenaditi. Tako recimo "XX"

iseče uši jednim rifom koji kao da je ispaao iz džepa Tool-u. A žene su navodno nežnija stvorenja... E pa, ne u ovoj pesmi. Njen nastavak u numeri "XY" dosta spušta tempo i pokazuje smireniju stranu muškog karaktera. Jedan od vrhunaca albuma je svakako numera "21" koja, iako najkraća, vrlo vešto oslikava dušu na pokretnim stepenicama ka nebu, odnosno poslednjoj pesmi "Brighter spot". Međutim, ne dajte da vas naziv poslednje pesme zavara. Duša je poprilično pokisla i skenjana. Spolja je kvasi kiša, a iznutra saznanje da je pad odozgo neminovan jer svi znamo da gore više ne stanuje niko. Zamislite Šon Penovu

facu iz filma "21 gram" — to je tu negde. Što se tehničkog aspekta albuma tiče, svi instrumenti sem bubnja (i nekih sintova) snimani su u londonskom "Bonafidestudio". I tu upravo leži problem. Bubanj sniman u Zemunu primetno "štrči" kvalitetom u odnosu na ostatak instrumenata, a to očigledno nije moglo da se ispeglja ni u miksanju albuma. Sa druge strane, to teško da se može smatrati validnom zamerkom imajući u vidu da je bend sam finansirao snimanje i objavljivanje albuma i da je krajnji rezultat uprkos svemu odličan. Organic Toy su ovom izdanjem upali u onu fioku "Dobro čuvane tajne srpske muzike" iz koje su svojevremeno, i sasvim zasluženo, izmiledi bendovi Consecration, Emanuil, Fluid Underground, nekadašnji Jewy Sabatay i još poneki. Da li će i oni uspeti da se iskolebaju iz te fioke u neku fioku iznad videćemo. Što se mene tiče, ja evo pokušavam da je otvorim ovim tekstom. Međutim, zarđale šarke malo otežavaju posao, a mene ima jedva 75 kila (sa patikama, prstenjem i glavom teškom od sinoć), tako da 'ajde pomagajte i vi malo.

ul. Milojka Lešjanina 1

018/242-261

**za više informacija
posetite našu FB grupu**

Студентски центар Ниш

Установа за стандард студената Републике Србије

Uprava

Studentski centar Niš, Ustanova za standard studenata Republike Srbije

Velikotrnovska 2

www.scnis.rs, info@scnis.rs

tel/fax 236-686,226-487,231-339

Studentski dom - Paviljon I i II i Linijski restoran - Topličina 1

Studentski dom - Paviljon III i Linijski restoran - Velikotrnovska 2

Studentski dom - Paviljon IV i Linijski restoran - Gradsko polje bb

Aperto - studentski klub na Fakultetu umetnosti

Bridge caffe - studentski klub na Građevinsko-arhitektonskom fakultetu

House caffe - studentski klub u zgradi Uprave Studentskog centra Niš

